

Utjecaj oportunitetnog troška na financijsko planiranje mladih u Republici Hrvatskoj

Šarčević, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:247498>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

**Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij Poslovna ekonomija- smjer
Financije**

**Utjecaj oportunitetnog troška na financijsko planiranje mladih u
Republici Hrvatskoj**

Diplomski rad

Ana Šarčević

Zagreb, rujan 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

**Sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij Poslovna ekonomija- smjer
Financije**

**Utjecaj oportunitetnog troška na financijsko planiranje mladih u
Republici Hrvatskoj**

**The impact of opportunity cost on the financial planning of young
people in the Republic of Croatia**

Diplomski rad

Ana Šarčević, JMBAG: 0067581874

Mentor: izv. prof. dr. sc. Mira Krpan

Zagreb, rujan 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad / seminarski rad / prijava teme diplomskog rada isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada / prijave teme nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada / prijave teme ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada / prijave teme nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(vlastoručni potpis studenta)

(mjesto i datum)

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of the thesis has been written in an unauthorized manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights.

I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

(personal signature of the student)

(place and date)

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI:

Financijska pismenost, odnosno sposobnost donošenja ispravnih financijskih odluka, temelj je za uspješno upravljanje osobnim financijama pojedinaca. Sve veća zastupljenost istraživanja tematike financijske pismenosti postalo je imperativno uslijed brzog razvoja financijskog tržišta i značajnih demografskih promjena. U današnjem sve zahtjevnijem ekonomskom okruženju, financijsko obrazovanje pokazalo se neophodnim za razumijevanje kompleksnosti financijskih proizvoda i usluga. Ovaj diplomski rad istražuje utjecaj oportunitetnog troška na financijsko planiranje mladih u Republici Hrvatskoj. Mladi se u svojim financijskim odlukama suočavaju s brojnim izazovima, a razumijevanje oportunitetnih troškova može im značajno olakšati donošenje financijskih odluka. S obzirom na dinamično okruženje i promjenjive ekonomske uvjete, istraživanje utjecaja oportunitetnih troškova na financijsko planiranje mladih postaje ključno za pravovremeno prepoznavanje potreba i izazova s kojima se susreću. Anketno istraživanje provedeno je među studentima širom Republike Hrvatske. Pitanja u anketi su obuhvatila aspekte financijskog planiranja, percepciju oportunitetnih troškova i način financijskog planiranja, razinu financijske pismenosti kao i opće financijske navike mladih. Glavni fokus ovog rada je ispitati kako poimanje oportunitetnog troška utječe na donošenje financijskih odluka studenata. Rezultati istraživanja pokazali su kako studenti u Republici Hrvatskoj općenito nemaju detaljno razrađen financijski plan, iako imaju financijske ciljeve. Nadalje, studenti ekonomskog usmjerenja bolje razmatraju opcije i spremniji su podnijeti veće žrtve za štednju, zahvaljujući boljem financijskom obrazovanju i razumijevanju koncepta oportunitetnog troška.

KLJUČNE RIJEČI: financijska pismenost, oportunitetni trošak, financijsko znanje, financijsko obrazovanje, mladi, Republika Hrvatska

SUMMARY AND KEY WORDS:

Financial literacy, i.e. the ability to make correct financial decisions, is the basis for successful management of individuals' personal finances. The increasing representation of research on the topic of financial literacy has become imperative due to the rapid development of the financial market and significant demographic changes. In today's increasingly demanding economic environment, financial education has proven to be essential for understanding the complexity of financial products and services. This thesis examines the impact of opportunity cost on the financial planning of young people in the Republic of Croatia. Young people face numerous challenges in their financial decisions, and understanding opportunity costs can significantly facilitate their financial decision-making. Given the dynamic environment and changing economic conditions, research into the impact of opportunity costs on the financial planning of young people becomes essential for the timely recognition of the needs and challenges they face. The survey was conducted among students throughout the Republic of Croatia. The questions in the survey cover aspects of financial planning, the perception of opportunity costs and the method of financial planning, the level of financial literacy as well as the general financial habits of young people. The main focus of this paper is to examine how the concept of opportunity cost affects student's financial decision-making. The research results showed that students in the Republic of Croatia generally do not have a detailed financial plan, even though they have financial goals. Furthermore, economics students consider options better and are more willing to make greater sacrifices for saving, thanks to better financial education and understanding of the concept of opportunity cost.

KEY WORDS: financial literacy, opportunity cost, financial knowledge, financial education, youth, Republic of Croatia

ZAHVALE

Zahvaljujem svojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Miri Krpan na korisnim savjetima, strpljenju i razumijevanju tijekom cijelog procesa pisanja ovoga rada.

Posebnu zahvalnost upućujem svojoj obitelji, roditeljima Hrvoju i Marini te sestri Andrei, koji su mi od prvog dana bili najveći oslonac, pružajući mi nesebičnu ljubav i podršku tijekom svih godina studiranja.

Na kraju, hvala svima koji su na bilo koji način doprinijeli mom uspjehu i omogućili mi da završim ovaj važan korak u svom obrazovanju!

Sadržaj

1. Uvod.....	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori i metode prikupljanja podataka	2
1.3. Sadržaj i struktura rada	2
2. Koncept oportunitetnog troška i model izbora između sadašnje i buduće potrošnje.3	3
2.1. Definicija i koncept oportunitetnog troška	3
2.2. Model izbora između sadašnje (C_1) i buduće potrošnje (C_2)	6
3. Teorijski okvir u analizi oportunitetnog troška i financijskog planiranja mladih....12	12
3.1. Financijsko ponašanje, znanje i planiranje	12
3.2. Povezanost između oportunitetnih troškova i financijskog planiranja	14
4. Analiza financijskog ponašanja mladih.....14	14
4.1. Financijska pismenost mladih	14
4.2. Promicanje financijske pismenosti u Hrvatskoj i svijetu	16
4.3. Utjecaj obrazovanja na financijsko odluke mladih	17
4.4. Važnost roditeljske socijalizacije kod financijskog ponašanja mladih	20
4.5. Utjecaj socioekonomskog statusa na financijsko ponašanje mladih	22
5. Razumijevanje oportunitetnih troškova u kontekstu financijskih odluka mladih....24	24
5.1. Identifikacija ključnih faktora koji utječu na financijske odluke pojedinaca.....	24
5.2. Analiza oportunitetnih troškova u okviru financijskih odluka mladih osoba	24
5.3. Usporedba s globalnim trendovima i iskustvima drugih zemalja	25
6. Ispitivanje utjecaja oportunitetnog troška na financijsko planiranje studenata u Republici Hrvatskoj.....28	28
6.1. Ciljevi istraživanja.....	28
6.2. Metodologija istraživanja.....	28
6.3. Rezultati istraživanja	30
6.4 Rasprava o implikacijama rezultata istraživanja za pojedince i savjetnike u području financijskog planiranja	54
6.5. Ograničenja istraživanja	55
Zaključak	56
POPIS LITERATURE	58
POPIS TABLICA	61
POPIS SLIKA	62
ŽIVOTOPIS	63

1. Uvod

1.1. Predmet i cilj rada

Mladi se danas suočavaju s rastućim financijskim izazovima i složenošću suvremenog financijskog sustava. Kako postaju financijski neovisni o svojim skrbnicima, moraju odlučiti o zajmovima, dugovima, osiguranju, hipotekama i mirovini. Danas, osobito među mlađom populacijom, često nedostaje discipline u štednji za mirovinu, javlja se prekomjerno trošenje, a povremeno impulzivno kupujemo stvari za kojima kasnije žalimo. S obzirom na navedeno, važno je napomenuti da ovo nije konstantna praksa. Neki pojedinci su skloni donošenju boljih financijskih odluka, dok su drugi više ili manje skloni riziku. Sve odluke zahtijevaju temeljito promišljanje i informiranje kako bi mladi mogli uspješno upravljati svojim financijama i osigurati stabilnu budućnost. Osvještavanje važnosti financijske discipline omogućuje mladima da razvijaju održive navike štednje, pravilno upravljaju troškovima te stvaraju temelj za dugoročnu financijsku stabilnost. Predmet diplomskog rada je utjecaj oportunitetnog troška na financijsko planiranje mladih u Republici Hrvatskoj. Cilj rada je utvrditi kako razumijevanje koncepta oportunitetnog troška utječe na donošenje financijskih odluka mladih, te dati preporuke za unapređenje financijskog planiranja u ovoj dobnoj skupini. Fokus rada je na istraživanju percepcije oportunitetnih troškova kod mladih u kontekstu njihovih financijskih odluka, identificiranju ključnih faktora koji oblikuju te odluke, te prepoznavanju mogućih dugoročnih implikacija na njihovo financijsko planiranje. Oportunitetni trošak je detaljno definiran kao ključan ekonomski pojam koji se odnosi na vrijednost najbolje propuštene alternative koja se žrtvuje prilikom odabira neke opcije. Ciljna skupina istraživanja su studenti, a podaci su prikupljeni putem online anketnog upitnika koji je distribuiran širom Republike Hrvatske.

1.2 Izvori i metode prikupljanja podataka

U svrhu izrade diplomskog rada korištena je primarna metodologija empirijskog istraživanja i sekundarna metodologija istraživanja. Sekundarno istraživanje provedeno je korištenjem relevantnih knjiga, znanstvenih članaka i statističkih podataka koji se odnose na oportunitetne troškove, financijsko planiranje i ponašanje mladih u svrhu izgradnje teorijske podloge diplomskog rada. Za izradu empirijskog dijela istraživanja podaci su prikupljeni iz primarnih izvora, a metoda istraživanja koja se koristila je online anketni upitnik. Primarni podatci prikupljeni su na slučajnom uzorku od 150 ispitanika koji uključuju studente Republike Hrvatske.

1.3 Sadržaj i struktura rada

Diplomski rad podijeljen je u šest dijelova. Prvi dio rada je uvod u kojem je obuhvaćen predmet i cilj rada, metode istraživanja i izvori podataka korišteni za izradu rada te sadržaj i struktura rada. Drugi dio rada predstavlja teorijski okvir u analizi oportunitetnog troška i financijskog ponašanja mladih unutar kojeg je definiran koncept oportunitetnog troška, financijsko ponašanje, znanje i planiranje, kao i povezanost između oportunitetnog troška i financijskog ponašanja. Treće poglavlje odnosi se na analizu financijskog ponašanja mladih kroz pogled na financijsku pismenost mladih, utjecaj obrazovanja na financijske odluke mladih, važnost roditeljske socijalizacije kod financijskog ponašanja mladih i utjecaj socioekonomskog statusa na financijsku sigurnost mladih. U četvrtom poglavlju fokus je stavljen na razumijevanje oportunitetnih troškova u kontekstu financijskih odluka mladih. Unutar četvrtog poglavlja identificirani su ključni faktori koji utječu na financijske odluke pojedinaca, analizirani su oportunitetni troškovi u okviru financijskih odluka mladih osoba te je napravljena usporedba s globalnim trendovima i iskustvima drugih zemalja. U petom poglavlju rada analizirani su rezultati o utjecaju oportunitetnog troška na financijske odluke studenata u Republici Hrvatskoj. U posljednjem poglavlju, iznesen je zaključak koji predstavlja zaokruživanje teorijskog i istraživačkog dijela rada. Konačno, rad završava s popisom literature korištene tijekom izrade, uključujući prilog tablica i slika.

2. Koncept oportunitetnog troška i model izbora između sadašnje i buduće potrošnje

2.1. Definicija i koncept oportunitetnog troška

Kada razmatramo individualne izbore, bavimo se mikroekonomijom, odnosno granom ekonomije koja proučava kako pojedinci, kućanstva, tvrtke i vlade odlučuju i biraju te kako ti izbori utječu na cijene, raspodjelu resursa i dobrobit drugih. Načelo koje razlikuje ekonomiju od ostalih društvenih znanosti je optimizacija. Optimizacija, jednostavno rečeno, znači pokušaj odabira najbolje izvedive alternative uzimajući u obzir dostupne informacije. Istodobno razmatranje optimizacije i ograničenja resursa dovodi do neizbježne činjenice: kompromisa. Ljudi se suočavaju s kompromisima kada moraju odustati od jedne stvari kako bi dobili nešto drugo. Ograničenja resursa i kompromisi uvode ključni koncept u ekonomiji pod nazivom oportunitetni trošak (Haghpour et al., 2022). Oportunitetni trošak predstavljen kao vrijednost sljedeće najbolje propuštene alternative uvijek je prisutan pri donošenju izbora (McConnell et al., 2015)

S obzirom da su ljudi ograničeni raspoloživim resursima, trebaju birati između opcija, što znači da svaka odluka sa sobom nosi oportunitetni trošak. Kako navodi Šonje (2018), percepcije i izračuni oportunitetnog troška su vrlo složeni. Teško je odrediti koja je najbolja alternativna prilika i procijeniti rizike njezine realizacije. Zbog toga se ljudi često zadovoljavaju manjim uspjesima, zanemarujući problem oportunitetnog troška. Šonje (2018) navodi kako se to može smatrati vrstom psihološke pogreške koju treba sustavno ispravljati, te ako to ne činimo, donosit ćemo loše odluke. Svaki izbor uvjetuje oportunitetni trošak - vrijednost najbolje alternative od koje se odustaje. U svijetu oskudnosti odabirući jedno podrazumijeva odricanje od nečeg drugog. Prema Štavlić (2019), oportunitetni trošak je trošak povećanja proizvodnje nekog dobra, izražen kao količina proizvodnje drugih dobara koja se mora napustiti kako bi se proizvela ta dodatna jedinica. Drugim riječima, oportunitetni trošak je jednak količini drugih dobara koju bi ti isti ekonomski resursi mogli proizvesti umjesto nje (Štavlić, 2019). Stoga, kako navodi Štavlić (2019), oportunitetni trošak resursa predstavlja maksimalnu korist koja bi se mogla ostvariti korištenjem resursa u alternativne svrhe, zbog čega se naziva i alternativni trošak. Troškovi nastaju zbog ograničenosti resursa, njihove produktivnosti i mogućnosti zamjenske uporabe. Kada se resursi koriste za proizvodnju određenog dobra, gube se sve druge mogućnosti uporabe tih resursa. Oportunitetni trošak je mjera ekonomskog troška svakog

resursa korištenog za proizvodnju dobra, definiran kao vrijednost najbolje alternative korištenja tog resursa (McConnell et al., 2015).

Radi boljeg razumijevanja pojma oportunitetnog troška u nastavku rada bit će definiran pojam krivulje proizvodnih mogućnosti. Granica proizvodnih mogućnosti (engl. production possibilities frontier) prikazuje sve moguće kombinacije proizvodnje dvaju dobara uz punu iskorištenost svih resursa i dano stanje tehnologije (Dragičević et al., 2022).

U tablici prema Dragičević et al. (2022), prikazani su temelji na kojima se može izvesti granica proizvodnih mogućnosti. Iz tablice je vidljivo da društvo mora odlučiti kako rasporediti svoje oskudne resurse (100 radnika) između proizvodnje mandarina i grožđa. U izboru A društvo alocira sve svoje resurse u proizvodnju 50 000 tona mandarina, dok su u izboru E svi radnici zaposleni u proizvodnju grožđa. Nadalje, izbori u kojima društvo odluči dio svojih resursa alocirati u proizvodnju i mandarina i grožđa u različitim omjerima, prikazani su pod B, C i D.

Tablica 1 Proizvodne mogućnosti društva: mandarine nasuprot grožđa

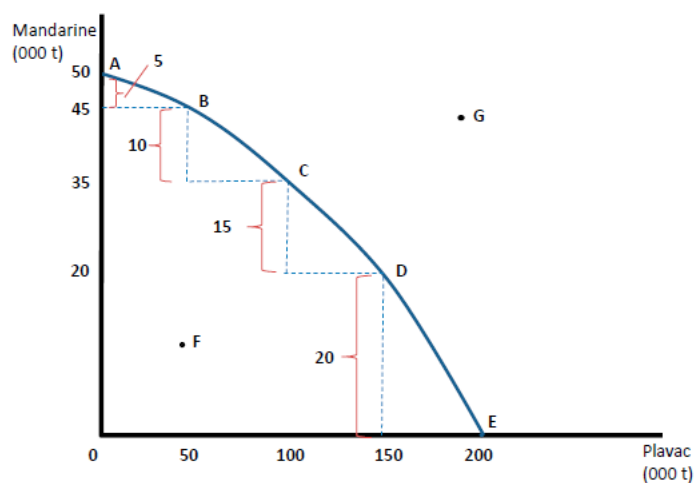
Izbor	Mandarine (u 000 tona)	Grožđa (u 000 tona)
A	50	0
B	45	50
C	35	100
D	20	150
E	0	200

Izvor: prilagodba autora prema Dragičević et al. (2022)

Kako navodi Dragičević et al. (2022), granica proizvodnih mogućnosti (engl. Production possibility frontier; PPF) je krivulja koja prikazuje izbor između maksimalne količine proizvoda koji se u nekoj ekonomiji mogu proizvesti s danim (oskudnim) resursima i tehnologijom.

Na slici 6, prema Dragičević et al. (2022), dan je grafički prikaz vrijednosti navedenih u tablici 5 i izbora koje je društvo donijelo. Krivulja PPF prikazuje sve moguće alokacije rada u proizvodnji grožđa i mandarina koje su alokativno učinkovite. Osim točaka od A do E, na grafičkom prikazu se nalaze još i dvije dodatne točke: F i G.

Slika 1 Granica proizvodnih mogućnosti

Izvor: Dragičević et al. (2022)

U točki C društvo je alociralo radnu snagu u proizvodnju 35 000 tona mandarina i 100 000 tona grožđa. Kako navodi Dragičević et al. (2022,) ako društvo odluči povećati proizvodnju za dodatnih 50 000 tona grožđa, mora prebaciti dio radnika zaposlenih u proizvodnji mandarina u proizvodnju grožđa. Takva odluka rezultira smanjenjem proizvodnje mandarina za 15 000 tona (smanjenje s 35 000 na 20 000 mandarina) i pokazuje oportunitetni trošak povećanja proizvodnje grožđa. Ako društvo ponovno odluči povećati proizvodnju grožđa za 50 000 tona, to će sad rezultirati većim graničnim (oportunitetnim) troškom u iznosu od 20 000 tona „propuštene“ proizvodnje mandarina. Točke od A do E su točke učinkovitosti koje ukazuju na postojanje alokativne učinkovitosti u ekonomiji jer ako su svi resursi u potpunosti zaposleni, povećanje proizvodnje jednog dobra moguće je samo uz istodobno smanjenje proizvodnje drugog dobra (npr. pomak iz točke A u točku B). Nasuprot tome, točka G označava točku nemogućnosti/nedostižnosti jer prikazuje razinu proizvodnje grožđa i mandarina koju nije moguće dosegnuti s obzirom na raspoložive resurse i danu tehnologiju. Prema Dragičević et al. (2022) točka F predstavlja točku neučinkovitosti jer prikazuje situaciju kada neka ekonomija nije učinkovita te proizvodi ispod granice svojih proizvodnih mogućnosti jer nije u potpunosti zaposlila sve svoje resurse.

U analizi točaka učinkovitosti i prijelaza iz točke A u točku B, vidljivo je da povećanje proizvodnje jedne robe smanjuje proizvodnju druge. Izbor veće proizvodnje grožđa (Plavac)

znači smanjenje proizvodnje mandarina, a ta vrijednost propuštene veće proizvodnje mandarina predstavlja oportunitetni trošak (Dragičević et al., 2022).

U potpuno zaposlenom gospodarstvu, krivulja proizvodnih mogućnosti pokazuje da se za povećanje proizvodnje jedne vrste dobara ili usluga mora smanjiti proizvodnja druge vrste. Svaki profit koji se ostvari nosi sa sobom oportunitetni trošak jer implicira gubitak mogućnosti proizvodnje drugih dobara ili usluga (McConnell et al., 2015). Budući da resursi nisu jednakovrijedni u svim kontekstima korištenja, preusmjeravanje resursa iz jedne svrhe u drugu povećava oportunitetne troškove. Povećanje proizvodnje jednog dobra zahtijeva odricanje od proizvodnje dodatnih jedinica drugog dobra (McConnell et al., 2015).

U svom istraživanju Haghpour et al. (2022) navode kako se oportunitetni trošak ne bi trebao mjeriti nakon finalizacije odluke te da se operacionalizira kao izgubljena vrijednost u fazi prije donošenja konačne odluke. Nadalje, u navedenom istraživanju Haghpour et al. (2022) su usporedili rezultate razmatranja oportunitetnih troškova iz ekonomske i psihološke perspektive. Dok ekonomisti smatraju da potrošači uzimaju u obzir oportunitetni trošak u svakoj odluci, istraživanja u psihologiji pokazuju da to razmatranje može dovesti do nelagode pri izboru, niskog zadovoljstva i žaljenja. Stoga, iako razmatranje oportunitetnih troškova može poboljšati objektivnost odluka, također može izazvati žaljenje i nesreću.

2.2. Model izbora između sadašnje (C_1) i buduće potrošnje (C_2)

Odluka o sadašnjoj i budućoj potrošnji jedna je od ključnih financijskih odluka koju pojedinac donosi za svoju budućnost. Upravo o tome govori model izbora između sadašnje i buduće potrošnje koji ističe realnu kamatnu stopu kao ključni oportunitetni trošak u analizi donošenja odluka u vremenu. Prema Krpan (osobna komunikacija, n.d) model izbora između sadašnje i buduće potrošnje opisan je pretpostavkom da potrošač u svakom razdoblju zarađuje dohodak: M_1 u tekućem razdoblju i M_2 u budućem razdoblju. Potrošnja se u svakom razdoblju može razlikovati od dohotka ili uzajmljivanjem po tržišnoj kamatnoj stopi da bi se povećala trenutna potrošnja ili štednjom po tržišnoj kamatnoj stopi da bi se povećala buduća potrošnja. Stoga, sve što se danas uzajmi, mora se vratiti iz budućeg dohotka, a sva ušteđena sredstva dodaju se budućem dohotku. Također prema Krpan (osobna komunikacija, n.d), štednja je definirana kao razlika između sadašnjeg dohotka i sadašnje potrošnje:

$S = M_1 - p_1 C_1$ pri čemu je p_1 indeks cijena za sadašnju potrošnju.

Iznos koji je dostupan za buduću potrošnju izražen je kao p_2C_2 , te je jednak zbroju budućeg dohotka, štednje i kamata zarađenih na štednju: $p_2C_2 = M_2 + S + iS$.

Budući da je štednja jednaka $S = M_1 - p_1C_1$, slijedi:

$$p_2C_2 = M_2 + M_1 - p_1C_1 + iM_1 - ip_1C_1$$

$$p_2C_2 = M_2 + (1+i)M_1 - (1+i)p_1C_1$$

U model izbora između sadašnje i buduće potrošnje uvodi se stopa inflacije koja je jednaka:

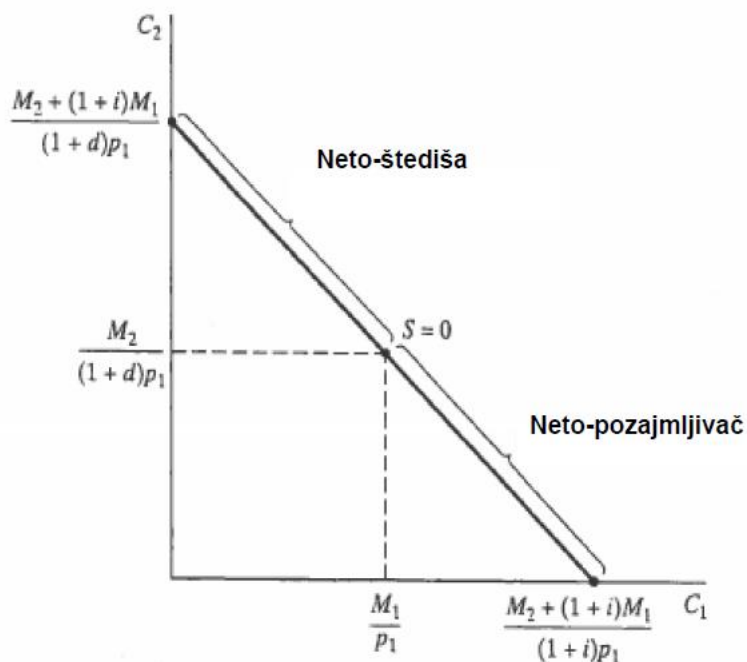
$$d = \frac{p_2 - p_1}{p_1}$$

Na slici 1 su prikazani odsječci na osima sadašnje (C_1) i buduće (C_2) potrošnje

$$C_2 = \frac{M_2 + (1+i)M_1}{(1+d)p_1}, \text{ ako je } C_1 = 0$$

$$C_1 = \frac{M_2 + (1+i)M_1}{(1+i)p_1}, \text{ ako je } C_2 = 0$$

Slika 2 Izbor između sadašnje(C_1) i buduće potrošnje(C_2)-formiranje budžetskog ograničenja

Izvor: prilagodila Krpan (n.d) prema Binger i Hoffman (1987)

Prema Krpan (osobna komunikacija, n.d), oportunitetni trošak današnje potrošnje predstavlja nagib budžetskog ograničenja te opisuje realni trošak dodatne jedinice današnje potrošnje u terminima buduće potrošnje. Iz navedenog proizlazi da ako danas nešto kupimo, odričemo se kamate koju smo mogli zaraditi, ali tu kamatu moramo ispraviti za stopu po kojoj su cijene porasle ili se smanjile. Oportunitetni trošak kao nagib budžetskog ograničenja izražen je formulom:

$$\frac{dC_2}{dC_1} = \frac{\frac{M_2 + (1+i)M_1}{(1+d)p_1}}{\frac{M_2 + (1+i)M_1}{(1+i)p_1}} = -\frac{1+i}{1+d}$$

Kako navodi Krpan (osebna komunikacija, n.d), potrošači imaju preferencije o sadašnjoj i budućoj potrošnji, a granična stopa supstitucije između sadašnje i buduće potrošnje interpretira se kao granična stopa vremenske preferencije, te je jednaka:

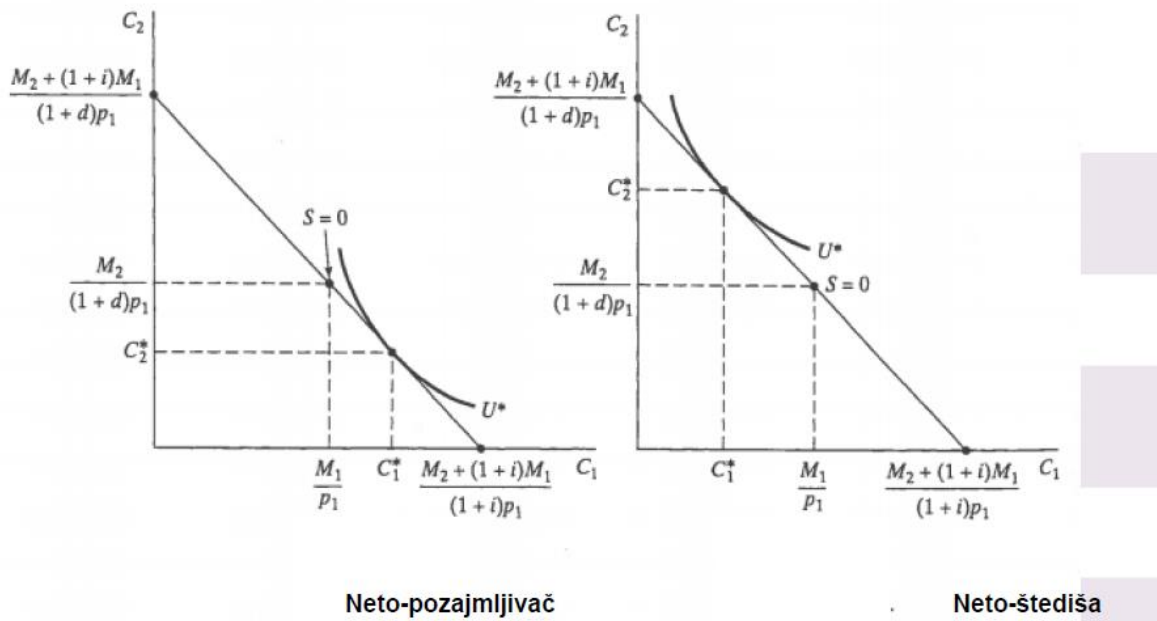
$$MRTP = -\frac{dC_2}{dC_1} = \frac{\partial u / \partial C_1}{\partial u / \partial C_2}$$

Potrošač izabire onu kombinaciju sadašnje i buduće potrošnje koja mu maksimizira korisnost za dano međuvremensko budžetsko ograničenje. Ravnotežu opisuje jednakost granične stope supstitucije između dobara i međuvremenskog odnosa cijena (Krpan, osobna komunikacija, n.d).

$$MRTP = \frac{1 + i}{1 + d}$$

Na slici 3 prikazana je ravnoteža potrošača kada je potrošač neto uzajmljivač i kada je potrošač neto štediša.

Slika 3 Ravnoteža potrošača kada je potrošač neto uzajmljivač i kada je potrošač neto štediša

Izvor: prilagodila Krpan (n.d) prema Binger i Hoffman (1987)

Ako pretpostavimo porast kamatne stope ($i_2 > i_1$), točka u kojoj je štednja jednaka nuli ostaje nepromijenjena unatoč promijeni kamatne stope, pa novi budžetski pravac prolazi kroz tu točku.

Odsječak na ordinati sada je veći, a na vodoravnoj osi manji:

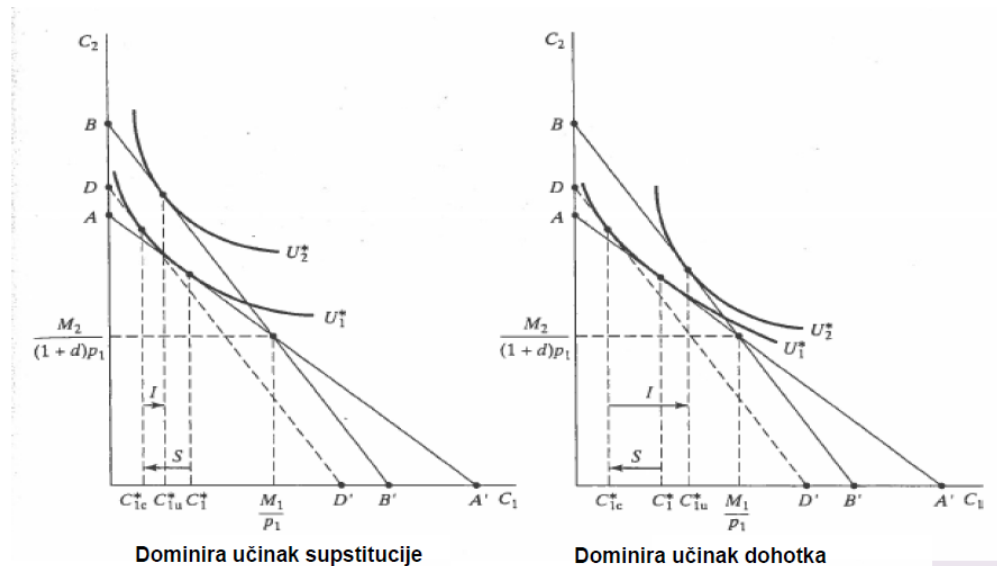
$$\frac{M_2 + (1 + i_2)M_1}{(1 + d)p_1} > \frac{M_2 + (1 + i_1)M_1}{(1 + d)p_1}$$

$$\frac{M_2 + (1 + i_2)M_1}{(1 + i_2)p_1} < \frac{M_2 + (1 + i_1)M_1}{(1 + i_1)p_1}$$

Porast kamatne stope različito utječe na neto uzajmljivače i neto štediša. Učinak supstitucije jednak je za obje vrste potrošača. S porastom kamatne stope raste cijena sadašnje u odnosu na

S druge strane, na slici 5 je prikazan učinak porasta kamatne stope na sadašnju potrošnju ako je potrošač neto štediša.

Slika 5 Učinak porasta kamatne stope na sadašnju potrošnju ako je potrošač neto štediša

Izvor: prilagodila Krpan (n.d) prema Binger i Hoffman (1987)

3. Teorijski okvir u analizi oportunitetnog troška i financijskog planiranja mladih

3.1. Financijsko ponašanje, znanje i planiranje

Brojna istraživanja potvrđuju utjecaj financijske pismenosti na odluke ljudi i njihovo financijsko ponašanje. Na primjer, u svom radu Lusardi (2019) navodi kako je dokazano da financijska pismenost pozitivno utječe na štedno i investicijsko ponašanje, kao i na upravljanje dugom i zaduživanjem. Također, Lusardi (2019) ističe da su brojna istraživanja pokazala da osobe s višom razinom financijske pismenosti češće planiraju mirovinu, jer bolje razumiju snagu složenih kamata i sposobnije su za financijske izračune.

Financijsko ponašanje izvedeno na odgovoran i održivi način podrazumijeva preuzimanje kontroliranih i proračunatih rizika, rezerviranje dijela prihoda za nepredviđene izdatke,

sprječavanje prekomjernog zaduživanja, angažiranje u aktivnostima financijskog planiranja, izbjegavanje impulzivnih odluka i kupnji te traženje financijskog savjeta kada su vlastite kompetencije nedovoljne (Aristei i Gallo, 2021). Kako navode Aristei i Gallo (2021), financijsko znanje značajno pridonosi poboljšanju ekonomskog stanja pojedinaca i društva. Ljudi s nižom razinom financijskog znanja sudjeluju u skupim transakcijama, imaju veće naknade te ih karakterizira skupo posuđivanje i veća financijska krhkost te manja sposobnost upravljanja neočekivanim financijskim poteškoćama (Aristei i Gallo, 2021). Prema Aristei i Gallo (2021), objektivno financijsko znanje značajno potiče sudjelovanje na financijskom tržištu. Nadalje, Erceg et al. (2018) u svom radu ističu da financijsko znanje nije isto što i financijska pismenost, jer su uz znanje bitne i osobne karakteristike koje omogućuju primjenu tog znanja u odgovarajuće ponašanje. Prema rezultatima njihova istraživanja, pretjerano samouvjereni pojedinci skloniji su pretjerivanju trgovanja i više investiraju u financijsku imovinu u usporedbi s onima koji realno procjenjuju svoje kompetencije, dok nedovoljno samopouzdana pojedinci često biraju pasivne strategije ulaganja i izbjegavaju rizičnija ulaganja. Stavovi i preferencije igraju važnu ulogu u financijskoj pismenosti. Negativan stav prema štednji za budućnost, kako navode Atkinson i Messy (2012), može smanjiti sklonost prema štednji, dok prioritiziranje kratkoročnih želja nad dugoročnom sigurnošću može otežati stvaranje hitnih ušteda ili dugoročnih financijskih planova.

Danas sve veći broj financijskih instrumenata dobiva na važnosti, uključujući alternativne financijske usluge. Istovremeno, ljudi postaju sve odgovorniji za osobno financijsko planiranje, ulaganje i upravljanje svojim resursima u promjenjivom gospodarskom okruženju (Lusardi, 2019). Financijsko planiranje, koje obuhvaća izradu i praćenje budžeta, planiranje troškova te dugoročnu štednju, jedna je od najučinkovitijih strategija za uspješno upravljanje osobnim financijama (Hanfa, 2023).

Danas je važno na vrijeme opremiti mlade ljude osnovnim znanjem i vještinama upravljanja u financijama kao što su donošenje financijskih odluka, zarađivanje i trošenje novca te korištenje financijskih usluga. Važni elementi financijske pismenosti kao što su financijsko znanje i vještine utječu na stvaranje financijske svijesti mladih (Frączek i Klimontowicz, 2015). Navedeni faktori pomažu mladim ljudima da učinkovito upravljaju svojim novcem, grade bogatstvo, donose informirane financijske odluke i na taj način osiguraju svoje financijsko blagostanje u budućnosti. Kombinacija nedostatka financijske pismenosti i brzog širenja tehnologija mobilnog plaćanja i alternativnih financijskih usluga može dodatno pogoršati imovinsku nejednakost (Lusardi, 2019). Kako navodi Lusardi (2019) korisnici mobilnog

plaćanja često pokazuju skupo financijsko ponašanje, poput trošenja više nego što zarađuju, korištenja alternativnih financijskih usluga i povremenog prekoračenja tekućih računa, što je posljedica njihove niže financijske pismenosti.

3.2. Povezanost između oportunitetnih troškova i financijskog planiranja

Prema Botrić (2023), koncept oportunitetnog troška slobodnog vremena navodi da pojedinac gubi potencijalnu zaradu ako sudjeluje u aktivnostima umjesto obavljanja nekog plaćenog posla u istom vremenskom periodu. Citirajući Becker (1965) i DeSerpa (1971), u svom radu Botrić (2023) ističe da je procijenjeni oportunitetni trošak manji ako aktivnosti doprinose budućim zaradama i pojedinac ih smatra investicijom. Nadalje, Botrić (2023) naglašava da odluka svakog pojedinca ovisi o raspoloživim financijskim sredstvima i raspoloživom vremenu, te da odluka o potrošnji bilo kojeg dobra, uključujući sudjelovanje u aktivnostima, zahtijeva minimalno utrošeno vrijeme na tu aktivnost. U istraživanju o utjecaju financijskih ograničenja na potencijal uključivanja mladih, Botrić (2023) primjećuje da mladi s niskim prihodima većinom rade na nestabilnim poslovima, što nije u skladu s njihovim karijernim ciljevima. Nadalje, Botrić (2023) naglašava kako navedena situacija dodatno potencira financijska ograničenja za veći društveni angažman mladih, odnosno mladi će birati aktivnosti s manjim oportunitetnim troškom, tražeći alternative za povećanje svojih prihoda ili stjecanje iskustva koje će im olakšati pronalazak boljeg posla u budućnosti. Ovi rezultati ukazuju na to da mladi implicitno razumiju ekonomski koncept oportunitetnog troška, te se usmjeravaju na aktivnosti u kojima ostvaruju maksimalnu korist uz minimum utrošenog vremena.

4. Analiza financijskog ponašanja mladih

4.1. Financijska pismenost mladih

U znanstvenoj i stručnoj literaturi može se pronaći mnoštvo definicija s naglim porastom zainteresiranosti za pojam financijske pismenosti. Prema Atkinson i Messy (2012) financijska pismenost definirana je kao kombinaciju svijesti, znanja, vještina, stava i ponašanja potrebnih za donošenje dobrih financijskih odluka i konačno postizanje financijske dobrobiti pojedinca. Globalni programi za poboljšanje financijske pismenosti počeli su 2003. godine, dok je istraživanje ove teme u Hrvatskoj započelo 2015. godine (Balabanić, 2020). Financijska

pismenost važna je u globalnom kontekstu i digitalnom svijetu zbog potrebe suvremenog društva za brzim donošenjem svakodnevnih financijskih odluka. Najveći izazovi s kojim se susreću današnji potrošači uključuju mlade ljude koji nisu dovoljno upoznati s financijskim pojmovima. Pojedinci često precjenjuju vlastita financijska znanja, financijske teme su im teško razumljive te im nedostaje dovoljnog planiranja unaprijed. Financijska pismenost je ključna za donošenje racionalnih financijskih odluka i osiguranja vlastitog financijskog blagostanja, što može imati velik utjecaj na život pojedinca. Nedostatak znanja o financijskoj pismenosti, posebno među mlađom populacijom, predstavlja globalni izazov kojeg je prije svega potrebno jasno definirati i naglasiti njegovu važnost u današnjem svijetu (Anđelinović et al., 2016). Danas se sve veći broj pojedinaca suočava s problemom prekomjerne zaduženosti i teškoćama u upravljanju vlastitim financijama. Paralelno s tim, financijski proizvodi postaju sve složeniji s brojnim skrivenim rizicima. Kako ističu Fabris i Luburić (2016), nedostatak financijske pismenosti među mladima i djecom je problematičan kako na lokalnoj tako i na globalnoj razini. Takva situacija može rezultirati pojavom osobne financijske nestabilnosti i poteškoća kod pojedinaca s negativnim implikacijama na gospodarski rast.

Financijska pismenost ključna je za razumijevanje financijskih proizvoda i donošenje ispravnih financijskih odluka. Ona smanjuje broj individualnih, obiteljskih i poduzetničkih promašaja, umanjuje rizik od siromaštva te doprinosi ekonomskom rastu i razvoju (Vehovec et al., 2015). Prema istraživanju OECD-a (2020.b), financijska pismenost ključna je životna vještina za sudjelovanje u modernom društvu. Budući da mladi danas žive u sve složenijem svijetu neupitno je da će s vremenom morati preuzeti odgovornost za svoju financijsku budućnost. Istraživanja napravljena od strane OECD-a (2020.b) ukazuju na problem vrlo niske financijske pismenosti među mlađom populacijom. Preporuka OECD-a o financijskoj pismenosti potiče vlade da poduzmu korake u razvoju financijske pismenosti od najmlađe dobi. Navedeno istraživanje ističe potrebu za edukacijom djece od najranije dobi kako bi na vrijeme razvili vještine koje će im pomoći pri odabiru između različitih karijera i mogućnosti obrazovanja. Poboljšanje financijske pismenosti djece i mladih je dugotrajan proces i može uključivati pružanje financijske edukacije u školi i izvan nje. Ovo je osobito važno jer roditelji možda nisu dovoljno informirani da svoju djecu pouče o novcu, a razine financijske pismenosti općenito su niske diljem svijeta. Prema istraživanju Chena i Volpea (1998), niže razine financijske pismenosti među mladima uključuju one koji nisu poslovno usmjereni i s malo radnog iskustva, zatim one koji su u nižim obrazovnim razredima te žensku populaciju. Kako u svojem istraživanju navode Chen i Volpe (1998), ispitanici s manjim financijskim znanjem često donose netočne odluke u područjima općeg znanja, štednje, zaduživanja i ulaganja. Poboljšanje

financijskog znanja studenata ključno je jer nedostatak takvog znanja povećava vjerojatnost grešaka u stvarnom svijetu. Nedostatak adekvatnog obrazovanja rezultira ozbiljnom financijskom nepismenošću, što postaje društveni problem jer pojedinci nisu sposobni učinkovito upravljati svojim financijama. Financijska pismenost omogućuje pojedincima da bolje upravljaju svojim novcem, više štede, imaju znanja o financijskim rizicima i ostvaruju više prinose od ulaganja, što im osigurava sigurniju financijsku budućnost i mirovinu (Bulog et al., 2021).

4.2. Promicanje financijske pismenosti u Hrvatskoj i svijetu

Financijska pismenost, odnosno sposobnost donošenja pravilnih financijskih odluka, ima velik utjecaj na životni standard i postizanje osobnih ciljeva pojedinaca (Bulog et al., 2021). Najveći utjecaj na promicanje financijske pismenosti imali su međunarodne organizacije poput OECD-a, Svjetske banke i Europske komisije (Vehovec et al., 2015). Projekt financijskog obrazovanja pokrenut je 2003. godine kao odgovor na sve veći interes članica za poboljšanje financijske pismenosti potrošača. OECD je osnovao Međunarodnu mrežu za financijsko obrazovanje (International Network on Financial Education – INFE), koja organizira međunarodne konferencije i omogućuje razmjenu informacija o programima, inicijativama, problemima i istraživanjima vezanim uz financijsko obrazovanje (Vehovec et al., 2015).

OECD/INFE nastavlja razvijati i promovirati rezultate prethodnih radnih grupa, uključujući ključne kompetencije za financijsku pismenost, financijsko obrazovanje za mikro, mala i srednja poduzeća, financijsko obrazovanje za financijsku uključenost, nacionalne strategije za financijsko obrazovanje, financijsko obrazovanje za mlade u školi i za žene, financijsku edukaciju za dugoročnu štednju i ulaganja te mjerenje financijske pismenosti (Balen, 2017). Međunarodna mreža za financijsko obrazovanje (International Network on Financial Education – INFE) danas okuplja više od 240 javnih institucija uključujući središnje banke, ministarstva obrazovanja i ministarstva financija. Članovi mreže sastaju se dva puta godišnje kako bi prikupljali podatke, analizirali javne politike te razmjenjivali informacije o programima, projektima i iskustvima u vezi s financijskom nepismenošću. Rezultati istraživanja provedenog od strane Hrvatskog Katoličkog Sveučilišta (HKS) (2019), upućuju na činjenicu da mladi u Republici Hrvatskoj nedovoljno rade na studentskim poslovima koji ih uvode na tržište rada te financijski ovise o roditeljima koji su im pri tome uzor prilikom donošenja financijskih odluka.

Stoga, kako navodi HKS (2019), roditelji bi trebali biti prvi izvor financijskog obrazovanja za mlade koji unatoč slaboj financijskoj pismenosti, dobro prepoznaju probleme poduzetništva u Hrvatskoj te se obično ne odlučuju za takve rizike.

Niske razine financijske pismenosti širom svijeta dovode do neučinkovitog trošenja, lošeg financijskog planiranja te skupog zaduživanja i upravljanja dugom. Ova problematika zahtijeva hitne napore, budući da financijska nepismenost ne samo da utječe na pojedinačne financijske odluke već i na društvo u cjelini.

Prema istraživanju HNB-a i HANFE (2023) o financijskoj pismenosti u Hrvatskoj, prosječna ocjena financijske pismenosti građana Republike Hrvatske iznosila je 12 od 20 bodova ili 60%. Prema navedenom istraživanju mlade osobe i oni stariji od 70 ostvarili su najniže ocjene kako u testiranju financijskog znanja tako i u pogledu financijskog ponašanja. Nadalje, kako navode HNB i HANFA (2023), 91% građana samostalno ili zajedno s drugima donosi odluke o novcu, 70% pažljivo razmišlja prije kupnje, 47% postavlja dugoročne financijske ciljeve, 41% građana se detaljno informira prije ugovaranja financijskih usluga, dok 26% ugovara proizvode bez razmatranja alternativa. Iz navedenog se može zaključiti kako postoji prostor za poboljšanje u razumijevanju financijskih koncepta i praksi među stanovnicima Republike Hrvatske. Dobiveni rezultati ukazuju na potrebu educiranja mladih osoba od rane dobi kako bi se podigla razina njihove financijske pismenosti. Također, potrebno je raditi na podizanju svijesti o važnosti pažljivog razmišljanja prije kupnje i razmatranju alternativa pri ugovaranju financijskih proizvoda kako bi se unaprijedila financijska sigurnost građana.

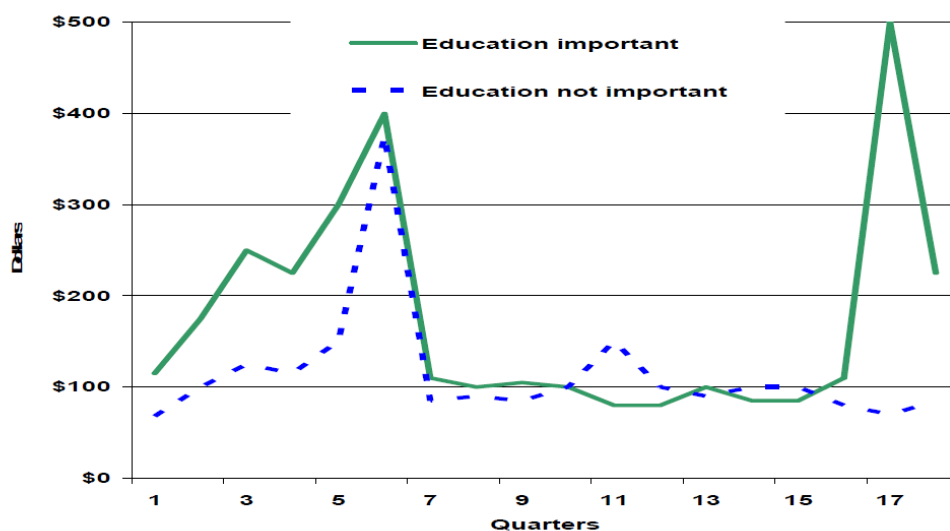
4.3. Utjecaj obrazovanja na financijsko odluke mladih

Ključni pokazatelj sposobnosti pojedinaca da donose financijske odluke je njihova razina financijske pismenosti (Lusardi, 2019). Za poboljšanje razine financijske pismenosti mladih potrošača ključno je ulagati u njihovo financijsko obrazovanje, čime se štite kao potrošači (Lučić et al., 2020). U današnjem dinamičnom financijskom okruženju, ključno je da mladi potrošači prepoznaju i nauče kako se nositi s izazovnim financijskim odlukama. Mladi koji donose neodgovorne financijske odluke suočavaju se s negativnim posljedicama u odrasloj dobi. Na primjer, znatan iznos akumuliranih studentskih zajmova ili dugova po kreditnim karticama mladih potrošača mogu poremetiti njihovu sposobnost gomilanja bogatstva (Lučić, et al., 2020).

OECD (2017) definira financijsko obrazovanje kao proces kojim financijski potrošači i ulagači poboljšavaju svoje razumijevanje financijskih proizvoda, koncepata i rizika te, putem informacija, razvijaju vještine i samopouzdanje kako bi postali svjesniji financijskih rizika i donosili informirane financijske odluke. U svom istraživanju Lučić et al. (2020) navode kako financijsko obrazovanje obuhvaća opće razumijevanje financijskih pojmova kao što su prihod, rashod, dug, kredit i upravljanje novcem, te sposobnost racionalnog trošenja, štednje i ulaganja. Negativne posljedice ekonomske krize istaknule su potrebu za promicanje financijske pismenosti, što je dovelo do zahtjeva za implementacijom financijskog obrazovanja (Balén, 2017). Također, prema Balén (2017), globalizacija i tehnološki napredak promijenili su pristup raznovrsnim financijskim proizvodima, istovremeno stvarajući okruženje u kojem pojedinci svakodnevno moraju donositi više financijskih odluka radi poboljšanja svoje financijske situacije. Financijsko obrazovanje nije samo korisno, već i nužno u suvremenom svijetu, jer osigurava osobno financijsko blagostanje te pomaže pojedincima u donošenju informiranih financijskih odluka. Kako je istaknuto u radu Balén (2017), važan doprinos dala je Europska komisija koja je osnovala Stručnu skupinu za financijsko obrazovanje (Expert Group on Financial Education, EGFE) u kojoj je naglašena važnost koordinacije nacionalnih strategija za financijsko obrazovanje u zemljama članicama Europske unije. Prema Europskoj komisiji, financijsko obrazovanje treba biti dostupno i konstantno promovirano bez obzira na životnu dob. Također, istaknuto je da se financijsko obrazovanje treba početi provoditi od najranije dobi na način da se financijski pojmovi integriraju u osnovnoškolske kurikulume zemalja članica. Važnost financijske edukacije odražava se u posljedicama nedostatka iste (Hogarth, 2006). Primjerice, prema Hogarth (2006), istraživači i edukatori ističu kako porast potrošačkog duga, poput zaduživanja putem kreditnih kartica ili hipotekarnih kredita, te bankrot, često proizlazi iz nedostatka financijskog znanja. Drugi ističu nisku stopu sudjelovanja i doprinosa mirovinskim štednjama kao pokazatelj nedostatka financijske pismenosti. Prema Hogarth (2006), postoje različite definicije financijskog obrazovanja kao što su upućenost, obrazovanje i informiranost o pitanjima upravljanja novcem i imovinom, bankarstvo, investicije, krediti, osiguranje i porezi, kao i razumijevanje osnovnih pojmova u osnovi upravljanja novcem i imovinom, primjerice vremenska vrijednost novca u ulaganjima i udruživanje rizika u osiguranju, te korištenje tog znanja i razumijevanja za planiranje, implementiranje i procjenjivanje financijskih odluka. Na slici 3, prikazana je studija slučaja prema Hogarth (2006), provedena u SAD-u na članovima OCU-a (Opportunities Credit Union) u razdoblju 2001–2004.

Slika 6 Stanja štednje, 2001. do 2004.

Figure 1. Saving Balances, 2001 to 2004

Izvor: Hogarth (2006)

Ispitanici koji su rekli da su obrazovne usluge važne imali su višu razinu uštede na početku prikupljanja podataka (2001.) kao i na kraju prikupljanja podataka (2004.), u usporedbi s ostalim ispitanicima koji su osporavali važnost obrazovnih usluga. Ono što je zanimljivo, u razdoblju između 2001. i 2004. godine ima prilično malo varijabilnosti iz kojih se kako navodi Hogarth (2006), može pretpostaviti da kućanstva štede za određeni cilj, a zatim ga kupuju koristeći svoju ušteđevinu, čime postupno iscrpljuju svoje financijske rezerve.

Financijsko obrazovanje (u smislu znanja, sposobnosti i ponašanja) ima ključnu ulogu u očuvanju zdravog gospodarskog života jedne zemlje na različitim razinama – individualnoj, makro ili višenacionalnoj razini (Zait i Berteau, 2014). Također, kako navode Zait i Berteau (2014), financijsko obrazovanje poboljšava znanje, sposobnosti i ponašanje vezano uz financije, smanjujući rizik od financijske isključenosti i potičući informirane odluke. Isto tako, financijsko obrazovanje može doprinijeti povećanju likvidnosti na financijskim tržištima, što ima pozitivan utjecaj na cjelokupnu ekonomiju.

Jedan od razloga niske razine financijske pismenosti u Hrvatskoj i svijetu je nedostatak kvalificiranog osoblja za financijsko obrazovanje u planovima i programima fakulteta. Većina visokoškolskih institucija ne pridaje dovoljno važnosti educiranju studenata o osobnim financijama, što rezultira nesigurnošću prilikom financijskog planiranja za budućnost.

Financijsko obrazovanje poboljšava financijsku pismenost, svijest o financijskim uslugama i znanje o financijskim proizvodima. Također ono mijenja stavove i obrasce financijskog ponašanja te povećava razumijevanje prava i obveza kupaca, što je ključno za donošenje informiranih financijskih odluka (Frączek i Klimontowicz, 2015).

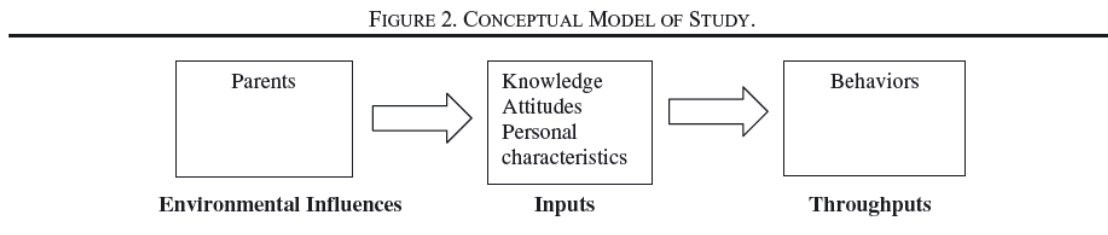
Mladi koji ulažu u svoje financijsko znanje bolje razumiju pojmove poput vremena, vrijednosti novca, bankarstva i poreza. Financijski obrazovani pojedinci mogu koristiti stečeno znanje za kvalitetnije donošenje financijskih odluka u budućnosti (Lučić et al., 2020). Stoga, kako navode Vretenar et al. (2022), financijska edukacija stanovništva ključna je za racionalno i pravovremeno donošenje ispravnih odluka, bilo da se radi o izboru financijskih proizvoda i usluga ili svakodnevnim obvezama koje zahtijevaju raspodjelu kućnog budžeta.

4.4. Važnost roditeljske socijalizacije kod financijskog ponašanja mladih

Financijske odluke donesene u ranoj životnoj dobi mogu imati značajan dugoročni ekonomski i društveni učinak. Roditelji, kao uzori, prenose vrijednosti, stavove, znanja i ponašanja o novcu na svoju djecu kako kroz svoj primjer, tako i kroz izravnu nastavu (OECD, 2020.a). Bolje financijsko ponašanje zahtijeva financijsko znanje, posebno znanje o ključnim konceptima i proizvodima osobnih financija. Poboljšani odnosi i aktivnija komunikacija s roditeljima o novcu mogu potaknuti stvaranje dugoročne financijske perspektive (Montoya, 2013). U interakciji s roditeljima, djeca razvijaju potrošačke vještine, znanja i stavove (Tang i Peter, 2015). Roditelji imaju važnu ulogu u prenošenju financijskog znanja na svoju djecu, što uvelike može utjecati na oblikovanje financijskog ponašanja mladih u budućnosti. Porastom edukacija o financijskoj pismenosti, mladi danas sve više nastoje razviti kvalitetnije financijsko znanje i odgovornije financijsko ponašanje. Međutim, navedeni napredak im može biti ograničen zbog nedostatka razgovora o financijskim pitanjima unutar obitelji. Prema navodima istraživanja Jorgensen i Savla (2010) mladi ljudi koji su odrasli s manje financijskih znanja povećavaju negativna mišljenja o financijama i donose više pogrešnih financijskih odluka. Teorija upravljanja obiteljskim resursima i socijalna teorija učenja korištene su za razmatranje percipiranog utjecaja roditelja na oblikovanje financijskog znanja, stavove i ponašanje mladih odraslih osoba (Jorgensen i Savla, 2010). Prema teoriji upravljanja obiteljskim resursima, financijsko ponašanje je pod utjecajem raspoloživih resursa poput znanja, stavova i osobnih

karakteristika. Nadalje, kako navode Jorgensen i Savla (2010), teorija socijalnog učenja ističe da mladi, kada je riječ o financijama, pod utjecajem okoline (roditelja) počinju razumijevati i formirati svoje stavove, znanje i osobne karakteristike koje kasnije oblikuje njihovo financijsko ponašanje.

Slika 7 Utjecaj roditeljske socijalizacije na financijsku pismenost

Izvor: Jorgensen i Savla (2010)

Kao što je prikazano na slici 4, roditelji imaju presudan utjecaj na financijsko obrazovanje svoje djece tijekom njihova odrastanja, a financijski stavovi mladih uglavnom potječu od utjecaja njihovih roditelja, bilo pozitivnog ili negativnog karaktera. Prema istraživanju Jorgensen i Savla (2010), eksplicitno i implicitno učenje roditelja utječe na financijsku pismenost njihove djece. Mladi koji su izravno naučili o financijama od svojih roditelja pokazali su bolje financijske stavove i ponašanja, ali neznatno niže financijsko znanje u usporedbi s mladima koji su financijske koncepte samo implicitno naučili od roditelja. Također, istraživanje je potvrdilo da roditelji s višim prihodima više doprinose povećanju financijske pismenosti svoje djece putem raznolike komunikacije o financijskim temama, uključujući životno osiguranje, ulaganja, kupnju novog automobila i slično, za razliku od roditelja s nižim prihodima. Nadalje, kako navodi Balabanić (2020), mladi iz obitelji s višim imovinskim statusom pokazuju veći interes za razvoj dinamične karijere i pokretanje vlastitog posla, dok sudionici iz obitelji s nižim imovinskim statusom osjećaju strah od pokretanja vlastitog posla i često se odlučuju za sigurnije i stabilnije zaposlenje. Podatci pokazuju da su mladi iz obitelji s nižim imovinskim statusom manje informirani o financijskim temama, što negativno utječe na njihovu sposobnost donošenja financijskih odluka. U istraživanju iz 2015., Tang i Peter navode

da financijsko obrazovanje, iskustvo pojedinca i financijsko iskustvo roditelja značajno poboljšavaju financijsko znanje mladih. Rezultati dobiveni u navedenom istraživanju pokazuju da obrazovanje u školi nije jedini način na koji mladi stječu financijsko znanje. Financijsko iskustvo pojedinca i roditelja kako navode Tang i Peter (2015), moglo bi pomoći u smanjivanju jaza u financijskom znanju uzrokovanom nedostatkom financijskog obrazovanja.

Frączek i Klimontowicz (2015) navode kako samo obrazovani mladi roditelji mogu svojoj djeci prenijeti ispravan odnos prema financijama i odgovorno donošenje financijskih odluka. Osim toga, financijsko obrazovanje može pomoći u ispravljanju loših financijskih navika.

Roditelji mogu pomoći svojoj djeci da steknu i razviju vrijednosti, stavove, standarde, norme, znanja i ponašanja koji pridonose njihovoj samostalnoj financijskoj održivosti i blagostanju kroz proces financijske socijalizacije (OECD, 2017). Nadalje, kako navodi OECD (2017), roditelji mogu prenijeti vještine, znanja i stavove vlastitim primjerom kao uzori kroz izravnu nastavu. Prema istraživanju iz 2017., u zemljama OECD-a, 16% učenika izjavilo je da nikada ili gotovo nikada ne razgovaraju o novcu s roditeljima, 66% je izjavilo da razgovara o novčanim pitanjima na tjednoj ili mjesečnoj bazi, a tek 17% je izjavilo da o takvim stvarima gotovo razgovaraju svaki dan (OECD, 2017). Navedeni podatci upućuju na značajne razliku u komunikaciji o financijskim pitanjima unutar obitelji, te naglašavaju potrebu za većim uključivanjem roditelja u financijsku edukaciju djece kako bi ih što bolje pripremili za buduće financijske izazove.

4.5. Utjecaj socioekonomskog statusa na financijsko ponašanje mladih

Obiteljski uzroci stresa povezani s povećanom razinom financijskog stresa negativno utječu na financijsko ponašanje pojedinca kasnije u životu. Kao i u mnogim drugim zemljama, mladi se u Hrvatskoj suočavaju s obiteljskim stresorima u obliku razvoda roditelja, ekonomskih poteškoća i nasilja u obitelji. Navedeni uzroci stresa mogu negativno utjecati na financijsko ponašanje mladih, što dovodi do loših financijskih odluka, povećanja duga i financijske nestabilnosti (Barbić et al., 2023). Prema navedenom istraživanju mladi ljudi koji doživljavaju visoke razine obiteljskog stresa, uključujući financijski stres, probleme sa zakonom, odsutnost roditelja, razvod roditelja ili gubitak članova obitelji, češće pokazuju loše financijsko ponašanje.

Prema istraživanju provedenog od strane Bea i Yi (2019), mladi koji dolaze iz viših socioekonomskih pozadina, određenih prema obrazovnom statusu njihovih roditelja, često dobivaju proširenu podršku tijekom prijelaza u odraslu dob. Oni koji su imali produljenu financijsku podršku od roditelja često završe razdoblje studija financijski sigurniji. S druge strane, mladi odrasli u obitelji s nižim socioekonomskim statusom, koji ne pohađaju fakultet, ili čiji roditelji nisu visokoobrazovani, često imaju manju ili kraću obiteljsku podršku (Bea i Yi, 2019). Važno je istaknuti da je financijska pismenost ključna u ovom kontekstu. Mladi koji dolaze iz viših socioekonomskih pozadina možda imaju veću financijsku sigurnost, ali bez odgovarajuće financijske pismenosti, mogu biti podložni neefikasnom upravljanju novcem i dugoročnim financijskim rizicima. S druge strane, mladi iz nižih socioekonomskih skupina možda imaju manje podrške, ali uz adekvatnu financijsku pismenost mogu naučiti kako bolje upravljati svojim financijama i postići veću financijsku stabilnost. Stoga, bez obzira na socioekonomski status, ključno je ulaganje u financijsku pismenost među mladima kako bi se osiguralo da svi mladi imaju jednake prilike za postizanje financijske sigurnosti i stabilnosti tijekom prijelaza u odraslu dob.

5. Razumijevanje oportunitetnih troškova u kontekstu financijskih odluka mladih

5.1. Identifikacija ključnih faktora koji utječu na financijske odluke pojedinaca

Financijske odluke koje danas donose mladi, primjerice štednja novca, mogu imati značajne dugoročne individualne i društvene posljedice (Montoya, 2013). Stoga prema navodima Montoya (2013), ključna je sposobnost procjene dugoročnih posljedica za uspješno donošenje financijskih odluka. Nadalje, mladi s manje potrošačkih navika često preferiraju dugoročno planiranje financija, u usporedbi s onima koji nekontrolirano troše svoja sredstva. Iz navedenog proizlazi da mladi koji su skloniji potrošnji češće donose nekvalitetnije financijske odluke, poput manje štednje novca. Prema istraživanju Chena i Volpea (1998), studenti s manjkom znanja često donose netočne zaključke i odluke. U svom su radu zaključili da studentima nedostaju potrebna znanja o osobnim financijama, što ih ograničava u donošenju informiranih odluka.

Globalizacija i digitalne tehnologije učinile su financijske usluge i proizvode složenijima i šire dostupnima. Istovremeno, odgovornost za mnoge ključne financijske odluke, kao što su štednja, ulaganje ili planiranje za mirovinu, sve više preuzimaju pojedinci. Stoga, s rastom raznolikosti financijskih proizvoda i usluga, pojedincima postaje izazovnije donošenje pravilnih i razumnih odluka prilikom kupovine i upotrebe istih. Kako navodi Balabanić (2020), razvoj tehnologija, široka ponuda proizvoda i usluga te njihova dostupnost donose koristi u svakodnevnom životu, ali nepravilno donošenje financijskih odluka pri kupnji može imati dugoročne negativne posljedice na pojedinačnoj i društvenoj razini. Kako bi se donosile pravilne financijske odluke i racionalno upravljalo osobnim financijama, važno je temeljito se informirati o financijskim temama i primijeniti stečeno znanje u praksi.

5.2. Analiza oportunitetnih troškova u okviru financijskih odluka mladih osoba

Financijska pismenost studenata danas je pozitivno povezana s odgovornim ponašanjem u hipotetskim potrošačkim situacijama te s pozitivnim stavovima i povjerenjem prema novčanim pitanjima (OECD, 2020.a). Navedeno istraživanje sugerira da financijski pismeniji studenti mogu imati širi vidik i vjerojatnije će prepoznati važnost aktivnog upravljanja financijama.

Također, prema navedenom istraživanju poboljšanje financijske pismenosti kod mladih s nižim postignućima može biti jedan od načina za rješavanje financijskih nejednakosti u ranim fazama, prije nego što se problemi prošire kako mladi ulaze u odraslu dob. Rezultati također ukazuju na potrebu za poboljšanjem financijske pismenosti mladih diljem zemalja i gospodarstava, neovisno o razini njihovog gospodarskog i financijskog razvoja. Prema navedenom istraživanju, u prosjeku, 15% ispitanika u zemljama OECD-a postiglo je rezultate ispod razine 2 u financijskoj pismenosti, što implicira da ti učenici posjeduju samo osnovne vještine. Iako su možda sposobni prepoznati osnovne financijske pojmove i razliku između potreba i želja te donositi jednostavne odluke o svakodnevnoj potrošnji, još nisu sposobni primijeniti svoje znanje u složenijim financijskim kontekstima. Istraživanje otkriva da iako više od tri četvrtine ispitanika pokazuje odgovorno financijsko ponašanje, poput provjere kusura ili praćenja svojih financija, studenti s nižim socioekonomskim statusom pokazali su se manje vjerojatni da će to činiti u većini zemalja i gospodarstava. Za takve studente karakteristično je manje odgovorno ponašanje pri trošenju, što uključuje nedovoljnu usporedbu cijena i nedostatak čekanja na sniženja prije kupnje proizvoda. Iako studenti s nižim socioekonomskim statusom spadaju među najmanje financijski pismene kako navodi OECD (2020.a), upravo bi njima mogle biti najpotrebnije specifične vrste financijskih znanja i vještina.

5.3. Usporedba s globalnim trendovima i iskustvima drugih zemalja

Prema rezultatima istraživanja na temu "*Are Students Smart about Money*" provedenog od strane OECD (2020.a) u zemljama/gospodarstvima OECD-a u prosjeku 94% studenata je izjavilo da su informacije o novčanim pitanjima dobili od svojih roditelja. Rezultati istraživanja pokazali su da studenti kojima su roditelji bili izvor informacija o novčanim stvarima nadmašili studente kojima to nisu bili roditelji za dvadeset i sedam bodova u financijskoj pismenosti. Također, ispitani studenti koji su izjavili da se koriste internetom kao izvorom informacija o financijama nadmašili su one koji ne koriste internet kao izvor takvih informacija za deset bodova. Nadalje, otprilike četiri od pet studenata je izjavilo da mogu samostalno odlučiti na što će potrošiti svoj novac te su u procjeni financijske pismenosti u prosjeku postigli dvadeset i sedam bodova više od studenata koji to nisu naveli. Prema navedenom istraživanju, 63% ispitanika, u prosjeku u zemljama/gospodarstvima OECD-a, izjavilo je da su kupovali nešto što košta više novaca nego što su namjeravali potrošiti. Također, ispitanici koji su izjavili da provjeravaju koliko novaca imaju, dobili su pedeset bodova više u ocjenjivanju financijskoj

pismenosti u usporedbi s onima koji to nisu učinili. Isto tako, ispitanici koji su uspoređivali cijene u različitim trgovinama postigli su najmanje dvadeset i devet bodova više u procjeni financijske pismenosti u usporedbi s onima koji nisu uspoređivali cijene.

U tablici 2 su prikazani rezultati ocjene financijske pismenosti (financial literacy) i financijskog znanja (financial knowledge) za dvadeset i šest država prema dobi i statistička značajnost među njima provedeni od strane OECD (2020.b). Iz tablice 2 je vidljivo da ispitanici u mlađoj životnoj dobi u prosjeku imaju nižu financijsku pismenost u odnosu na ispitanike u srednjoj i starijoj životnoj dobi (ostatak uzorka) dok glede financijskog znanja nisu utvrđene statistički značajne razlike. S druge strane, ispitanici u mlađoj životnoj dobi u Hrvatskoj su pokazali i nižu financijsku pismenost i nižu razinu financijskog znanja u odnosu na ispitanike u srednjoj i starijoj životnoj dobi.

Tablica 2 Ocjena financijske pismenosti i financijskog znanja za 26 država prema dobi i statistička značajnost među njima

	Financial literacy						Financial knowledge							
	total sample	youth (18-29)	t-statistic	middle age (30-59)	t-statistic	ageing (60+)	t-statistic	total sample	youth (18-29)	t-statistic	middle age (30-59)	t-statistic	ageing (60+)	t-statistic
Austria	14.4	13.6	*	14.8	*	14.2		5.3	5.0	*	5.4	*	5.4	
Colombia	11.2	11.3		11.4		10.6	*	3.8	3.7	*	3.9	*	3.8	
Czech Republic	13.0	12.0	*	13.2		13.3		4.5	4.3		4.7	*	4.4	
Estonia	13.3	13.3		13.7	*	12.8	*	4.9	4.7		5.2	*	4.6	*
Germany	13.9	13.7		13.9		14.0		5.2	5.2		5.1		5.3	
Hong Kong, China	14.8	13.8	*	15.6	*	13.9	*	6.2	6.2		6.3	*	5.9	*
Hungary	12.3	12.1		12.8	*	11.6	*	4.6	4.7		4.8	*	4.1	*
Indonesia	13.3	13.3		13.4		12.8		3.7	3.8		3.7		3.4	
Italy	11.1	9.8	*	11.6	*	11.0		3.9	3.9		4.1		3.7	
Korea	13.0	12.9		13.4	*	12.2	*	4.6	4.8	*	4.7	*	4.1	*
Malaysia	12.5	12.3	*	12.7	*	12.2		3.7	3.7		3.7		3.5	
Malta	10.3	9.9	*	10.6	*	10.0	*	2.2	2.1		2.4	*	2.0	*
Peru	12.1	12.1		12.2		11.4	*	4.1	4.0		4.1	*	3.8	
Poland	13.1	12.9		13.3	*	12.6	*	5.0	5.2		5.1	*	4.6	*
Portugal	13.1	12.7	*	13.9	*	12.1	*	4.0	4.1		4.4	*	3.3	*
Russia	12.5	12.4	*	12.8	*	11.9	*	4.8	4.8	*	4.9	*	4.5	*
Slovenia	14.7	14.2	*	14.7		15.1	*	4.8	4.4	*	4.9	*	5.0	
Thailand								3.9	4.3	*	4.3	*	3.1	*
France								4.8	4.1	*	4.8	*	5.1	*
Bulgaria	12.3	11.2	*	12.9	*	11.7	*	4.1	4.0		4.4	*	3.5	*
Croatia	12.3	11.5	*	12.5	*	12.7		4.5	4.1	*	4.6	*	4.9	*
Georgia	12.1	12.2		12.6	*	11.2	*	4.5	4.5		4.7	*	4.3	*
North Macedonia	11.8	11.1	*	12.2	*	11.4	*	3.9	3.8		4.2	*	3.6	*
Moldova	12.6	12.9	*	12.8	*	11.8	*	4.0	3.9		4.2	*	3.8	*
Montenegro	11.5	10.9	*	11.9	*	10.8	*	4.1	4.2		4.3	*	3.4	*
Romania	11.2	10.6	*	11.5	*	10.8	*	3.5	3.3		3.6	*	3.0	*
Average (total)	12.6	12.2	*	12.9	*	12.2	*	4.3	4.3		4.5	*	4.1	*
Average (OECD-11)	13.0	12.6	*	13.3	*	12.7	*	4.6	4.5		4.8	*	4.4	*

Izvor: OECD (2020.b)

Nadalje, rezultati istraživanja (tablica 3) pokazuju da su u pitanju financijskog ponašanja (financial behaviour) i financijskog stava (financial attitude) ispitanici u mlađoj dobnoj skupini u prosjeku imali niže ocjene u odnosu na ostatak uzorka. U Hrvatskoj su u pogledu financijskog ponašanja, ispitanici u mlađoj dobnoj skupini ostvarili nižu ocjenu u odnosu na srednju i stariju

dob dok u pogledu financijskog stava nisu utvrđene statistički značajne razlike između dobnih skupina.

Tablica 3 Ocjena financijskog ponašanja i financijskog stava za 26 država prema dobi i statistička značajnost među njima

	Financial behaviour						Financial attitude							
	total sample	youth (18-29)	t-statistic	middle age (30-59)	t-statistic	ageing (60+)	t-statistic	total sample	youth (18-29)	t-statistic	middle age (30-59)	t-statistic	ageing (60+)	t-statistic
Austria	6.0	5.8		6.2	*	5.7	*	3.1	2.8	*	3.2	*	3.1	
Colombia	4.8	4.8		4.9	*	4.2	*	2.6	2.7	*	2.5	*	2.5	
Czech Republic	5.3	4.8	*	5.4		5.5		3.1	2.8	*	3.1		3.4	*
Estonia	5.3	5.5		5.4		5.0	*	3.1	3.1		3.1		3.2	
Germany	5.7	5.6		5.7		5.6		3.1	2.9	*	3.1		3.1	
Hong Kong, China	5.8	5.1	*	6.3	*	5.0	*	2.9	2.6	*	3.0	*	3.0	*
Hungary	4.5	4.3		4.7	*	4.2	*	3.3	3.1	*	3.3		3.4	
Indonesia	6.3	6.3		6.3		6.2		3.3	3.3		3.4		3.3	
Italy	4.2	3.3	*	4.4	*	4.1	*	3.0	2.7	*	3.1	*	3.2	*
Korea	5.4	5.2	*	5.6	*	4.9	*	3.1	2.9	*	3.1	*	3.2	*
Malaysia	6.1	5.9	*	6.2	*	5.8	*	2.7	2.7	*	2.8	*	3.0	*
Malta	5.2	4.9	*	5.3		5.2		2.8	2.8		2.9	*	2.7	*
Peru	5.1	5.1		5.1		4.8		2.9	3.1	*	2.9	*	2.8	
Poland	5.5	5.3		5.6	*	5.3	*	2.6	2.4	*	2.6	*	2.8	*
Portugal	5.9	5.6	*	6.2	*	5.5	*	3.2	3.0	*	3.3	*	3.3	
Russia	4.9	4.8	*	5.1	*	4.6	*	2.8	2.7	*	2.8	*	2.8	
Slovenia	6.3	6.1		6.3		6.4		3.6	3.7		3.6		3.7	*
Thailand								3.9	3.7	*	3.9		3.9	*
France														
Bulgaria	5.3	4.8	*	5.6	*	5.0	*	2.9	2.4	*	2.8	*	3.2	*
Croatia	5.0	4.8		5.1		4.8		2.8	2.6	*	2.8	*	2.9	*
Georgia	5.1	5.0		5.4	*	4.5	*	2.5	2.7	*	2.5	*	2.4	*
North Macedonia	5.1	4.7	*	5.2		5.0		2.8	2.6	*	2.8		2.9	
Moldova	5.5	5.9	*	5.6	*	5.0	*	3.1	3.2	*	3.0	*	3.0	*
Montenegro	4.7	4.4	*	5.0	*	4.3	*	2.6	2.3	*	2.6	*	3.1	*
Romania	5.0	4.9		5.1	*	4.7	*	2.7	2.5	*	2.7	*	3.0	*
Average (total)	5.3	5.1	*	5.5	*	5.1	*	3.0	2.9	*	3.0	*	3.1	*
Average (OECD-11)	5.3	5.1		5.5	*	5.1	*	3.1	2.9	*	3.1	*	3.2	*

Izvor: OECD (2020.b)

Na osnovi rezultata istraživanja (OECD, 2020.b), može se zaključiti da mladi u svijetu i Hrvatskoj imaju općenito nižu financijsku pismenost i lošiji financijski stav od ostatka uzorka. Također imaju niže financijsko znanje i manje razborito financijsko ponašanje. Iz tablica 2 i 3 je vidljivo kako ispitanici koji dolaze iz manje razvijenijih zemalja ostvaruju niže rezultate u pogledu financijskih pitanja što može biti posljedica većeg ulaganja u financijsko obrazovanje mladih kao i veće svijesti o važnosti educiranja mladih o financijskim pitanjima za budućnost u razvijenim zemljama.

Navedena istraživanja OECD-a pružaju dublji uvid u financijsku pismenost mladih diljem svijeta i povezanost s njihovim svakodnevnim financijskim navikama. Prikazani rezultati istraživanja ukazuju da većina mladih izjavljuje sposobnost samostalnog odlučivanja o trošenju novca, što naglašava važnost osnaživanja mladih za upravljanje vlastitim financijama. Rezultati također pokazuju da postoji značajna povezanost između provjere financijskog stanja, uspoređivanja cijena i ocjene financijske pismenosti. Ispitanici koji prakticiraju takve navike imaju bolje rezultate u ocjenjivanju financijske pismenosti, što potvrđuje važnost edukacije o

financijskoj pismenosti u školama. Iz navedenog proizlazi da je potrebno nastaviti s edukacijom o financijama kako bi se mladi osnažili za donošenje informiranih financijskih odluka u budućnosti.

6. Ispitivanje utjecaja oportunitetnog troška na financijsko planiranje studenata u Republici Hrvatskoj

6.1. Ciljevi istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati utjecaj oportunitetnog troška na financijske odluke studenata u Republici Hrvatskoj te pružiti preporuke za unapređenje financijskog planiranja u ovoj demografskoj skupini. Fokus je na istraživanju percepcije studenata o oportunitetnim troškovima u kontekstu njihovih financijskih odluka, identificiranje ključnih faktora koji oblikuju te odluke, te prepoznavanje mogućih dugoročnih implikacija na njihovo financijsko planiranje.

6.2. Metodologija istraživanja

Istraživanje je provedeno online anketom na uzorku od 150 studenata sa sveučilišta u Republici Hrvatskoj. Kao instrument istraživanja odabran je anonimni online anketni upitnik koji se sastoji od ukupno 26 pitanja. Pitanja u anketi obuhvaćaju aspekte financijskog planiranja, percepciju oportunitetnih troškova i način financijskog planiranja, razinu financijske pismenosti i općih financijskih navika studenata. Analiza stavlja fokus na primjere konkretnih situacija u kojima studenti mogu birati između različitih opcija, uzimajući u obzir troškove najbolje alternative. Prvih 5 pitanja odnosi se na opće socio-demografske podatke o ispitanicima kao što su spol, dob, pohađani fakultet te stambeno pitanje (žive li samostalno ili s roditeljima). Slijede pitanja iz kategorije stavova studenata prema osobnim financijama i informiranosti o temama iz područja financija. Posljednja grupa pitanja odnosi se na ispitivanje utjecaja oportunitetnog troška na financijsko planiranje i svakodnevne životne odluke studenata

u Republici Hrvatskoj. Pitanja iz posljednje grupe koncipirana su na način da ispitaju u kojoj su mjeri studenti spremni žrtvovati se za određena dobra ili financijske ciljeve u budućnosti. Anketni upitnik je distribuiran online s obzirom na pojavu sveopće digitalizacije i sklonosti mladih korištenju interneta i društvenih mreža. Na početku upitnika istaknuto je kako je cilj istraživanja ispitati utjecaj oportunitetnog troška na financijsko planiranje studenata u Republici Hrvatskoj. Također, anonimnost ispitanika je u potpunosti zajamčena a dobiveni podatci su isključivo korišteni u svrhu pisanja diplomskog rada. Sva postavljena pitanja u anketnom upitniku su zatvorenog tipa, te je za završetak upitnika bilo potrebno odgovoriti na sva postavljena pitanja. U empirijskom dijelu ovog rada korištene su kvantitativne metode u ekonomiji a zaključak je izveden na temelju postavljenih aspekata. Za interpretaciju rezultata ankete korištene su metode deskriptivne statistike i Hi-kvadrat test o nezavisnosti dviju varijabli, a rezultati su prikazani kroz statističke tablice, grafikone i interpretativne opise u svrhu boljeg razumijevanja ključnih nalaza.

Aspekt 1: Studenti koji studiraju na području Republike Hrvatske nemaju detaljno razrađen financijski plan za budućnost.

Kao polazište za ovaj aspekt uzeti su u obzir rezultati istraživanja provedenog od strane Fakulteta hrvatskih studija Sveučilište u Zagrebu na temu "Razlozi, učestalost i izvori formiranja mladih o financijskim pitanjima" (Balabanić, 2020). Naime, prema navedenom istraživanju, većina mladih u Republici Hrvatskoj i dalje živi s roditeljima, što ih čini materijalno ovisnima i zbog čega su primarno usmjereni na osiguranje osnovnih potreba, umjesto na razmišljanje o budućnosti i stvaranju financijske sigurnosti. Nadalje, prema rezultatima navedenog istraživanja većina ispitanih studenata se rijetko (49%) ili gotovo nikada (23%) informiraju o financijskim temama. Nadalje, samo 3% studenata svakodnevno prati teme vezane uz financije, 7% se informira nekoliko puta tjedno, dok 18% to čini nekoliko puta mjesečno. Iz navedenog proizlazi činjenica da studenti Sveučilišta u Zagrebu nemaju dovoljno razvijenu svijest o važnosti informiranja o financijskim temama iz čega se može pretpostaviti da nemaju ni detaljno razrađen financijski plan ili cilj za budućnost. Kako bi se provelo testiranje navedenog aspekta u obzir je uzeto 10 pitanja iz anketnog upitnika koja se odnose na stavove studenata o njihovoj financijskoj budućnosti i trenutačnoj informiranosti o financijskim proizvodima i uslugama. U navedenim pitanjima ispituje se imaju li studenti određeni financijski cilj ili plan za budućnost, zatim njihova informiranost o financijskim proizvodima i uslugama kao i način donošenja financijskih odluka.

Aspekt 2: Studenti ekonomskog usmjerenja spremni su više žrtvovati svoje odluke kod financijskog odlučivanja.

Kao polazište za drugi aspekt istraživanja, uzeto je u obzir istraživanje provedeno od strane Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu na temu mjerenja financijske pismenosti studenata Sveučilišta u Zagrebu, u kojem je zaključeno da su se studenti koji su imali priliku odslušati financijske kolegije na svome fakultetu ili akademiji pokazali financijski pismenijima (Anđelinović et al., 2016). Iz navedenog se može pretpostaviti kako studenti ekonomskog usmjerenja bolje upravljaju osobnim financijama, a kao rezultat toga javlja se i bolja mogućnost percipiranja važnosti oportunitetnog troška prilikom donošenja financijskih odluka. Kako bi se provelo testiranje drugog aspekta istraživanja u obzir je uzeto 15 pitanja iz anketnog upitnika koja se odnose na to kako percipiranje pojma oportunitetnog troška (troška propuštene prilike) utječe na financijsko planiranje studenata u Republici Hrvatskoj. U navedenim pitanjima ispitano je poznavanje pojma oportunitetnog troška, spremnost podnošenja određenih žrtava kako bi se ostvarili pojedini financijski ciljevi, zatim svjesnost posljedica u dugoročnom planiranju kao i razmišljanje o pojedinim alternativama prilikom donošenja financijskim odluka.

6.3. Rezultati istraživanja

Istraživanje utjecaja oportunitetnog troška na financijsko planiranje studenata u Republici Hrvatskoj provedeno je online anketom na uzorku od 150 studenata.

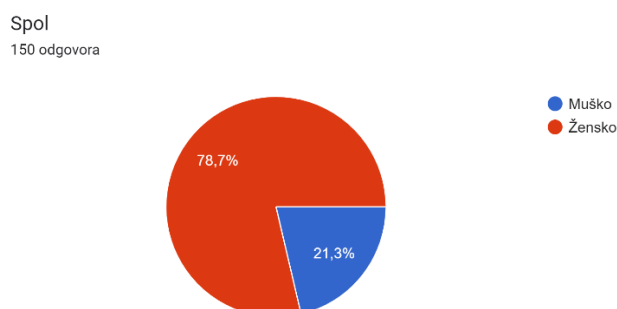
Iz tabličnog prikaza broj 4 može se uočiti da je od ukupno 150 anketiranih studenata, 32 bilo muškog spola i 118 ženskog. Navedeno je vidljivo i u grafičkom prikazu (slika 8).

Tablica 4 Opća obilježja ispitanika

		SPOL	
		Broj	Postotak
Valid	M	32	21,3
	Ž	118	78,7
	Ukupno	150	100,0

Izvor: rezultati ankete

Slika 8 Grafički prikaz ispitanika prema spolu

Izvor: rezultati ankete

U tablici 5 prikazano je fakultetsko usmjerenje ispitanika. Prema dobivenim rezultatima 54 ispitanika, odnosno 36%, izjavilo je da su studenti društvenih i humanističkih usmjerenja, dok je studenata ekonomskog usmjerenja bilo 43, odnosno 28,7%. Najmanji broj studenata izjavilo je da pohađa fakultet biotehničkih (1,3%) i prirodnih znanosti (2,7%), dok je zastupljenost studenata tehničkog usmjerenja 23,3% te smjera biomedicine i zdravstva 12%.

Tablica 5 Fakultetsko usmjerenje

FAKULTETSKO USMJERENJE			
		Frekvencija	Postotak
Valid	Ekonomski fakultet	43	28,7
	Biomedicina i zdravstvo	12	8
	Biotehničke znanosti	2	1,3
	Prirodne znanosti	4	2,7
	Tehničke znanosti	35	23,3

	Ostale društvene i humanističke znanosti	54	36
	Total	150	100

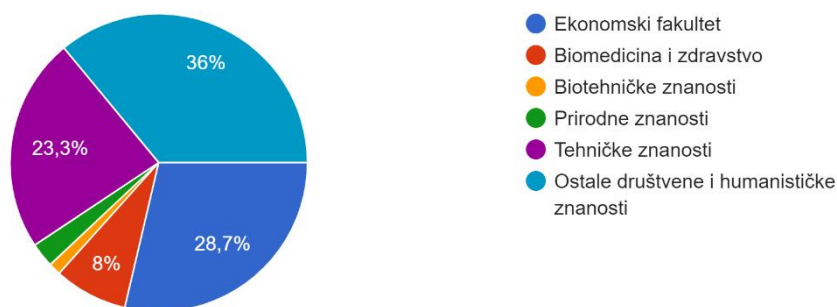
Izvor: rezultati ankete

Osim tabličnog prikaza, na grafičkom prikazu 9 je vidljiv udio studenata prema fakultetskom usmjerenju.

Slika 9 Grafički prikaz ispitanika prema fakultetskom usmjerenju

Fakultetsko usmjerenje

150 odgovora

Izvor: rezultati ankete

Tablica broj 6 pokazuje kako najveći broj ispitanih studenata pripada petoj godini studija, odnosno njih 28%. S druge strane, prema rezultatima ankete, najmanji broj ispitanih studenata pripada skupini studenata treće i šeste godine studija. Primjenom deskriptivne statistike izračunat je kumulativni postotni zbroj prema kojem se vidi da je 87,3% ispitanih studenata upisano na 5 ili nižu godinu studija. Rezultati ankete prema godini studija prikazani su i na grafičkom prikazu broj 10.

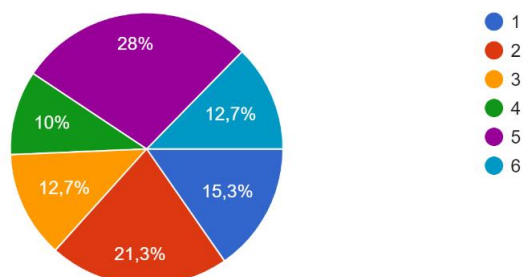
Tablica 6 Godina studija

GODINA STUDIJA				
		Frekvencija	Postotak	Kumulativni postotni zbroj
Valid	1	23	15,3	15,3
	2	32	21,3	36,6
	3	19	12,7	49,3
	4	15	10,0	59,3
	5	42	28,0	87,3
	6	19	12,7	100
	Total	150	100	

Izvor: rezultati ankete

Slika 10 Grafički prikaz ispitanika prema godini studija

Godina studija
150 odgovora

Izvor: rezultati ankete

Prema tabličnom prikazu broj 7 i grafičkom prikazu broj 11 najveći broj ispitanika živi s roditeljima odnosno njih 66%, dok najmanji broj ispitanih studenata, njih 12, je izjavilo da boravi u studentskom domu.

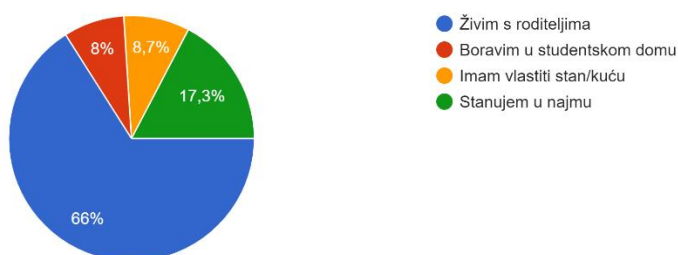
Tablica 7 Oblik stanovanja

		Oblik stanovanja		
		Frekvencija	Postotak	Kumulativni postotni zbroj
Valid	Živim s roditeljima	99	66,0	66,0
	Boravim u studentskom domu	12	8,0	74,0
	Imam vlastiti stan/kuću	13	8,7	82,7
	Stanujem u najmu	26	17,3	100,0
	Total	150	100,0	

Izvor: rezultati ankete

Slika 11 Grafički prikaz ispitanika prema trenutnom obliku stanovanja

Koji je vaš trenutni oblik stanovanja?
150 odgovora

Izvor: rezultati ankete

Nadalje, tablica 8 i dijagram jednostavnih uspravnih stupaca 12 prikazuju kako su ispitanici ocijenili financijsku pismenost studenata u Republici Hrvatskoj u rasponu od 1 (vrlo loše) do 5 (izuzetno dobro). Prema dobivenim rezultatima 78 ispitanika (52%) je ocijenilo financijsku

pismenost studenata s brojem 3 (dobro). Kumulativan zbroj dobivenih rezultata pokazuje kako većina ispitanika, odnosno njih 93,3%, percipira financijsku pismenost studenata u Republici Hrvatskoj kao prosječnu ili vrlo malu. Dobiveni rezultat ukazuje na svijest ispitanika o nedostatku adekvatnog obrazovanja o financijskoj pismenosti među studentima i potrebnim dodatnim edukacijama u školama i na sveučilištima.

Tablica 8 Ocjena financijske pismenosti studenata u Republici Hrvatskoj

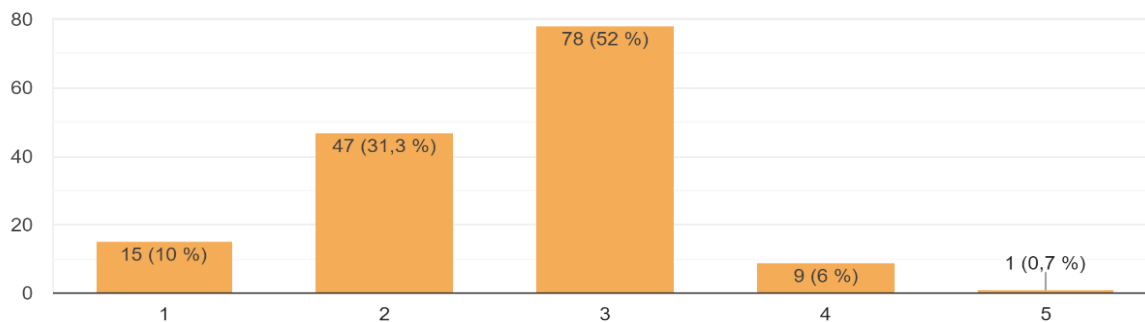
	Ocjena financijske pismenosti			
Valid		Frekvencija	Postotak	Kumulativni postotni zbroj
	1	15	10,0	10,0
	2	47	31,3	41,3
	3	78	52,0	93,3
	4	9	6,0	99,3
	5	1	0,7	100,0
	Total	150	100,0	

Izvor: rezultati ankete

Slika 12 Stupičasti prikaz ocjene financijske pismenosti

Kako biste ocijenili financijsku pismenost studenata u Republici Hrvatskoj?

150 odgovora

Izvor: rezultati ankete

Testiranje aspekata istraživanja:

Aspekt 1: Studenti koji studiraju na području Republike Hrvatske nemaju detaljno razrađen financijski plan za budućnost.

U tablici 9 i na grafičkom prikazu 13 prikazan je rezultat anketnog pitanja koji se odnosi na to imaju li studenti određeni financijski cilj ili plan za budućnost. Prema dobivenim rezultatima, 97 ispitanih studenata (64,7%) izjavilo je da ima određeni financijski cilj ili plan za budućnost, dok se njih 53 (35,3%) izjasnilo da nemaju određeni financijski cilj ili plan. Činjenica da dvije trećine ispitanih studenata ima određeni financijski cilj ili plan za budućnost govori da je većina studenata u Republici Hrvatskoj svjesna važnosti financijskog planiranja i obrazovanja za budućnost.

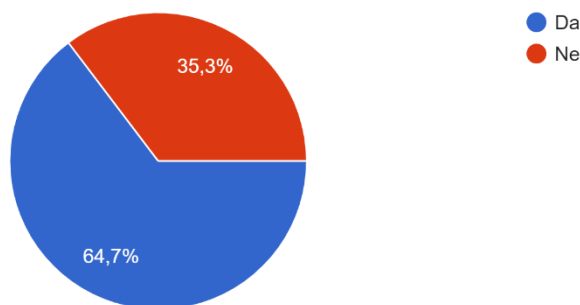
Tablica 9 Financijski cilj ili plan studenata

Financijski cilj ili plan studenata			
		Broj	Postotak
Valid	Da	97	64,7
	Ne	53	35,3
	Ukupno	150	100,0

Izvor: rezultati ankete

Slika 13 Grafički prikaz financijskog cilja ili plana studenata

Imate li određeni financijski cilj ili plan za budućnost?
150 odgovora

Izvor: rezultati ankete

Podaci iz tablice 10 i grafikona 14 pružaju vizualni prikaz učestalosti informiranosti studenata o financijskim temama. Većina ispitanika izjavila se da se o financijskim temama informira rijetko ili samo nekoliko puta mjesečno. Samo manji postotak ispitanika (16,6%), informira se nekoliko puta tjedno ili čak svakodnevno o financijskim temama. Navedeni rezultati upućuju na nedostatak interesa za praćenje financijskih tema među studentima, što se može negativno odraziti na njihovu budućnost. To ukazuje na potrebu za većom promocijom edukacija o financijskim temama među studentima kako bi na vrijeme uočili važnost financijske pismenosti i bili sposobni donositi informirane financijske odluke u budućnosti.

Tablica 10 Informiranost studenata o financijskim temama

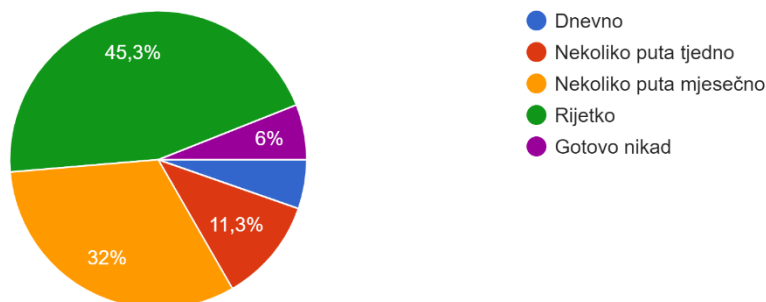
		Informiranost o financijskim temama		
Valid		Frekvencija	Postotak	Kumulativni postotni zbroj
	Dnevno	8	5,3	5,3
	Nekoliko puta tjedno	17	11,3	16,6
	Nekoliko puta mjesečno	48	32,0	48,6
	Rijetko	68	45,3	93,9
	Gotovo nikad	9	6,0	100,0
	Total	150	100,0	

Izvor: rezultati ankete

Slika 14 Grafički prikaz informiranosti studenata u Republici Hrvatskoj o financijskim temama

Koliko se često informirate o financijskim temama?

150 odgovora

Izvor: rezultati ankete

Analizom tablice 11 i grafičkog prikaza 15, vidljivo je da značajan broj ispitanika ima malo ili djelomično znanje o financijskim proizvodima i uslugama na tržištu. Kumulativnim zbrojem dobivenih rezultata pokazuje da više od tri četvrtine ispitanih studenata, odnosno 76,6%, ima nedovoljno znanje o financijskim proizvodima i uslugama. Navedeni podaci jasno ukazuju na važnost poboljšanja financijskog znanja među studentskom populacijom kako bi se osiguralo da buduće generacije mogu donositi informirane financijske odluke.

Tablica 11 Informiranost studenata o financijskim proizvodima i uslugama

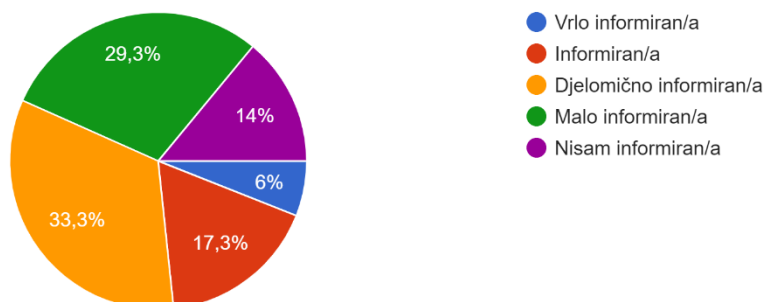
Informiranost o financijskim proizvodima i uslugama				
Valid		Frekvencija	Postotak	Kumulativni postotni zbroj
	Nisam informiran/a	21	14	14
	Malo informiran/a	44	29,3	43,3
	Djelomično informiran/a	50	33,3	76,6
	Informiran/a	26	17,3	93,9
	Vrlo informiran/a	9	6	100,0
	Total	150	100,0	

Izvor: rezultati ankete

Slika 15 Grafički prikaz informiranosti studenata o financijskim proizvodima i uslugama

Koliko ste informirani o financijskim proizvodima i uslugama? (npr. štedni računi, krediti, osiguranja, mirovinski fondovi).

150 odgovora

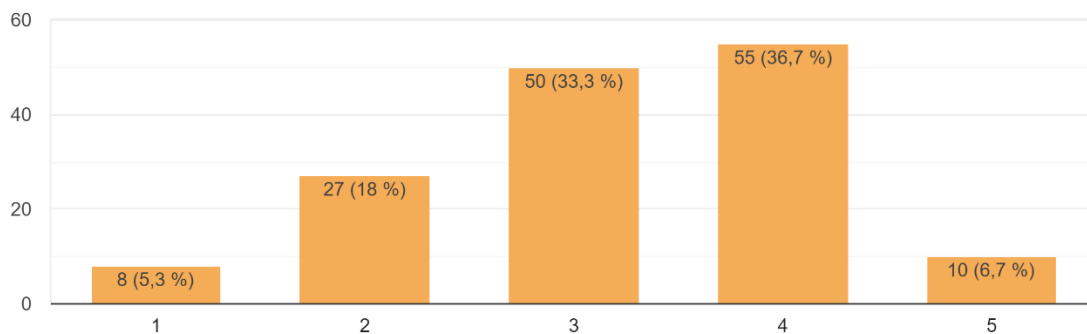

Izvor: rezultati ankete

Na grafičkom prikazu 16, studenti su imali priliku ocijeniti svoju sposobnost donošenja ispravnih financijskih odluka na skali od 1 (vrlo loše) do 5 (izuzetno dobro). Iako su se prethodno izjasnili da se djelomično ili gotovo nikada ne informiraju o financijskim temama i proizvodima, većina ispitanika ocjenjuje svoju sposobnost donošenja ispravnih financijskim odluka s vrlo dobrim ocjenama. Ovi rezultati ukazuju da postoji diskrepancija između izjave o informiranosti o financijskim temama i proizvodima i visoke samoprocjene sposobnosti donošenja informiranih financijskih odluka.

Slika 16 Grafički prikaz ocjene sposobnosti donošenja ispravnih financijskim odluka među studentima

Kako ocjenjujete svoju sposobnost donošenja ispravnih financijskih odluka?
150 odgovora

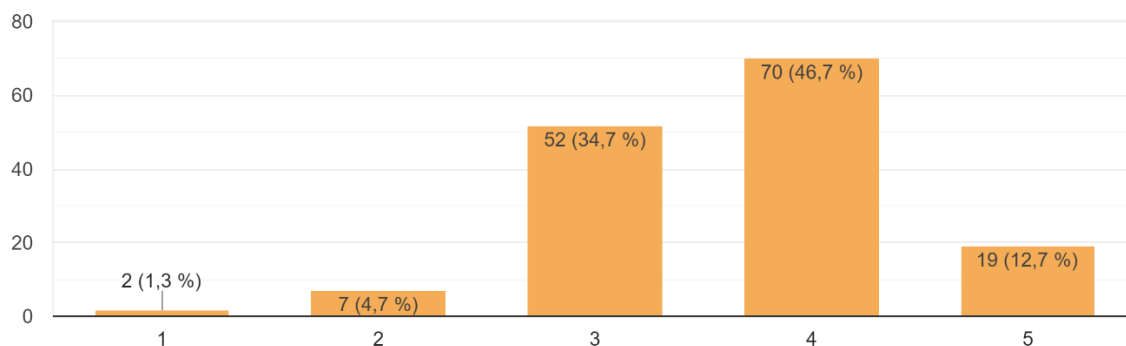
Izvor: rezultati ankete

Prema grafičkom prikazu 17, na skali od 1 (vrlo loše) do 5 (izuzetno dobro) ispitanici su imali priliku ocijeniti percepciju svoje financijske sigurnosti u budućnosti. Dobiveni rezultati pokazuju kako je većina ispitanih studenata dala visoke ocjene svojoj financijskoj sigurnosti, što sugerira da studenti u Republici Hrvatskoj percipiraju svoju budućnost kao stabilnu i sigurnu.

Slika 17 Grafički prikaz percipiranja financijske sigurnosti u budućnosti

Kako percipirate vašu financijsku sigurnost u budućnosti?

150 odgovora

Izvor: rezultati ankete

Iz tablice 12 i grafičkog prikaza 18 vidljivo je kako većina studenata pokazuje sklonost odgađanju financijskih odluka zbog razmišljanja o mogućim posljedicama. Prema kumulativnom zbroju, 76,7% ispitanih studenata često ili ponekad odgađa financijske odluke. U usporedbi, manji broj ispitanih studenata rijetko ili gotovo nikada ne razmišlja o odgađanju financijskih odluka i posljedicama u budućnosti.

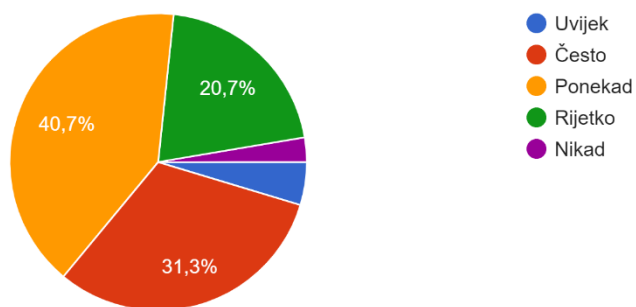
Tablica 12 Sklonost odgađanju financijskih odluka

Sklonost odgađanju financijskih odluka				
Valid		Frekvencija	Postotak	Kumulativni postotni zbroj
	Uvijek	7	4,7	4,7
	Često	47	31,3	36
	Ponekad	61	40,7	76,7
	Rijetko	31	20,7	97,4
	Nikad	4	2,7	100,0
	Total	150	100,0	

Izvor: rezultati ankete

Slika 18 Grafički prikaz sklonosti odgađanju financijskih odluka studenata

Koliko ste skloni odgađanju financijskih odluka zbog razmišljanja o mogućim posljedicama?
150 odgovora

Izvor: rezultati ankete

Iz navedene analize rezultata istraživanja proizlazi da studenti koji studiraju na području Republike Hrvatske nemaju detaljno razrađen financijski plan za budućnost. Razlog tomu vidljiv je u odgovorima studenata koji s jedne strane u većini izjavljuju da imaju određeni financijski cilj ili plan za budućnost, ali se ne informiraju dovoljno o financijskim temama. Rezultati provedenog istraživanja pokazuju kako ispitani studenti većinom imaju određeni financijski cilj ili plan kojeg je potrebno poboljšat češćim informiranjem o financijskim proizvodima i uslugama kako u budućnosti ne bi imali problema prilikom donošenja važnih financijskih odluka.

Aspekt 2: Studenti ekonomskog usmjerenja spremni su više žrtvovati svoje odluke kod financijskog odlučivanja.

Korištenjem hi-kvadrat testa o nezavisnosti dviju varijabli u ovom radu, želi se testirati razlikuju li se značajno empirijske frekvencije od frekvencija koje se očekuju kada bi varijable bile nezavisne. Empirijske frekvencije f_i su opažene frekvencije distribucije iz uzorka, dok su e_i očekivane frekvencije ili teorijske frekvencije, koje se očekuju pod pretpostavkom da je hipoteza H_0 istinita (Bahovec et al., 2018).

U ovom radu korišten je broj stupnjeva slobode $df=(r-1)*(c-1) = (2-1)*(2-1)= 1$, dok je kritična vrijednost hi-kvadrat distribucije $\chi^2_{0,05}=3,841$.

Na temelju empirijskih frekvencija (f_i) i očekivanih frekvencija (e_i) izračunava se hi-kvadrat testna veličina: $\chi^2 = \sum_{i=1}^k \frac{(f_i - e_i)^2}{e_i}$.

U tablici 13 su prikazani odgovori studenata dvaju usmjerenja na pitanje o spremnosti žrtvovanja radi proširenja financijskog znanja.

Tablica 13 Spremnost žrtvovanja radi proširenja financijskog znanja

Usmjerenje	Veći dio	Manji dio	
Ekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=34</i> <i>Teorijski=27,52</i>	<i>Empirijski=9</i> <i>Teorijski=15,48</i>	43
Neekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=62</i> <i>Teorijski=68,48</i>	<i>Empirijski=45</i> <i>Teorijski=38,52</i>	107
	96	54	150

Izvor: rezultati ankete

$$\chi^2 = 5,9416$$

Budući da je izračunati hi-kvadrat $\chi^2 > \chi^2_{0.05}$, odnosno $5,9416 > 3,841$ (granični hi-kvadrat) uz razinu značajnosti 5%, zaključujemo da se dobiveni rezultati statistički značajno razlikuju s obzirom na usmjerenje odnosno da su studenti ekonomskog usmjerenja spremni žrtvovati više svog slobodnog vremena radi proširenja financijskog znanja od studenata neekonomskog usmjerenja.

U tablici 14 su prikazani odgovori studenata dvaju usmjerenja na pitanje o svjesnosti posljedica neispravno donesenih dugoročnih odluka.

Tablica 14 Svjesnost posljedica neispravno donesenih dugoročnih odluka

Usmjerenje	Veći dio	Manji dio	
Ekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=34</i> <i>Teorijski=36,98</i>	<i>Empirijski=9</i> <i>Teorijski=6,02</i>	43
Neekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=95</i> <i>Teorijski=92,02</i>	<i>Empirijski=12</i> <i>Teorijski=14,98</i>	107
	129	21	150

Izvor: rezultati ankete

$$\chi^2 = 2,4046$$

Kako je hi-kvadrat $\chi^2 < \chi^2_{0.05}$, odnosno $2,4046 < 3,841$, uz razinu značajnosti 5%, zaključujemo da se kod ovog pitanja rezultati statistički značajno ne razlikuju s obzirom na usmjerenje, odnosno da su studenti obaju usmjerenja podjednako svjesni ili nesvjesni posljedica neispravno donošanih odluka u dugoročnom planiranju.

U tablici 15 prikazani su odgovori studenata dvaju usmjerenja na pitanje o učestalosti razmišljanja o alternativnim mogućnostima prilikom donošenja financijskih odluka.

Tablica 15 Učestalost razmišljanja o alternativnim mogućnostima prilikom donošenja financijskih odluka

Usmjerenje	Veći dio	Manji dio	
Ekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=12</i> <i>Teorijski=6,59</i>	<i>Empirijski=31</i> <i>Teorijski=36,41</i>	43
Neekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=11</i> <i>Teorijski=16,41</i>	<i>Empirijski=96</i> <i>Teorijski=90,59</i>	107
	23	127	150

Izvor: rezultati ankete

$$\chi^2=7,3517$$

Budući da je izračunati hi-kvadrat $\chi^2 > \chi^2_{0.05}$, odnosno $7,3517 > 3,841$ uz razinu značajnosti 5%, zaključujemo da se dobiveni rezultati statistički značajno razlikuju s obzirom na usmjerenje, odnosno da studenti ekonomskog usmjerenja češće razmišljaju o alternativnim mogućnostima kada donose financijske odluke u usporedbi sa studentima neekonomskog usmjerenja.

U tablici 16 prikazani su odgovori studenata dvaju usmjerenja na pitanje o spremnosti žrtvovanja trenutnih zadovoljstava radi dugoročnih ciljeva.

Tablica 16 Spremnost žrtvovanja trenutnih zadovoljstava radi dugoročnih ciljeva

Usmjerenje	Veći dio	Manji dio	
Ekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=26</i> <i>Teorijski=21,2</i>	<i>Empirijski=17</i> <i>Teorijski=21,8</i>	43
Neekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=48</i> <i>Teorijski=52,8</i>	<i>Empirijski=59</i> <i>Teorijski=54,2</i>	107
	74	76	150

Izvor: rezultati ankete

$$\chi^2=3,0051$$

Dobiveni rezultati pokazuju da je dobiveni $\chi^2 < \chi^2_{0.05}$, odnosno $3,0051 < 3,841$, uz razinu značajnosti 5%, zaključujemo da se rezultati statistički značajno ne razlikuju s obzirom na usmjerenje, odnosno da su studenti obaju usmjerenja podjednako spremni ili nisu spremni žrtvovati trenutna zadovoljstva radi ostvarivanja dugoročnih ciljeva.

U tablici 17 prikazani su odgovori studenata dvaju usmjerenja na pitanje o spremnosti žrtvovanja za kućni budžet.

Tablica 17 Spremnost na žrtvovanje za kućni budžet

Usmjerenje	Veći dio	Manji dio	
Ekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=8</i> <i>Teorijski=8,9</i>	<i>Empirijski=35</i> <i>Teorijski=34,1</i>	43
Neekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=23</i> <i>Teorijski=22,1</i>	<i>Empirijski=84</i> <i>Teorijski=84,9</i>	107
	31	119	150

Izvor: rezultati ankete

$$\chi^2=0,1609$$

Kako je hi-kvadrat $\chi^2 < \chi^2_{0.05}$, odnosno $0,1609 < 3,841$, uz razinu značajnosti 5%, zaključujemo da se rezultati statistički značajno ne razlikuju s obzirom na usmjerenje, odnosno studenti obaju usmjerenja podjednako su spremni na žrtvovanje za kućni budžet.

U tablici 18 prikazani su odgovori studenata dvaju usmjerenja na pitanje o spremnosti žrtvovanja za aktivnu štednju.

Tablica 18 Spremnost žrtvovanja za aktivnu štednju

Usmjerenje	Veći dio	Manji dio	
Ekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=12</i> <i>Teorijski=4,3</i>	<i>Empirijski=31</i> <i>Teorijski=38,7</i>	43
Neekonomsko usmjerenje	<i>Empirijski=3</i> <i>Teorijski=10,7</i>	<i>Empirijski=104</i> <i>Teorijski=96,3</i>	107
	15	135	150

Izvor: rezultati ankete

$$\chi^2=21,4772$$

Budući da je izračunati hi-kvadrat $\chi^2 > \chi^2_{0.05}$, odnosno $21,4772 > 3,841$ uz razinu značajnosti 5%, zaključujemo da se dobiveni rezultati statistički značajno razlikuju s obzirom na usmjerenje, odnosno da su studenti ekonomskog usmjerenja spremniji više žrtvovati za aktivnu štednju od studenata neekonomskog usmjerenja.

U nastavku su interpretirani grafički prikazi preostalih pitanja iz anketnog upitnika.

Na grafičkom prikazu 19 je prikaz odgovora na pitanje o situacijama u kojima studenti najviše osjećaju pritisak prilikom odlučivanja. Prema dobivenim rezultatima, 48% studenata izjavilo je kako je odabir karijere ili poslovne prilike najčešća situacija u kojoj osjećaju pritisak da bi trebali što ispravnije odlučiti. Također, 21,3% studenata je izjavilo da su financijske odluke poput investiranja i štednje česte situacije u kojima razmišljaju da donesu što ispravniju odluku. Ovi rezultati ukazuju na važnost razvoja vještina donošenja odluka među studentima, posebno u kontekstu karijere i financija. Edukacija o donošenju ispravnih odluka u ovim područjima

može pomoći studentima da se osjećaju sigurnije i osnaženo pri donošenju životnih odluka koje su ključne za njihovu budućnost.

Slika 19 Grafički prikaz situacija u kojima studenti najviše osjećaju pritisak prilikom odlučivanja

Koje su najčešće situacije u kojima osjećate pritisak da biste trebali što ispravnije odlučiti?
150 odgovora

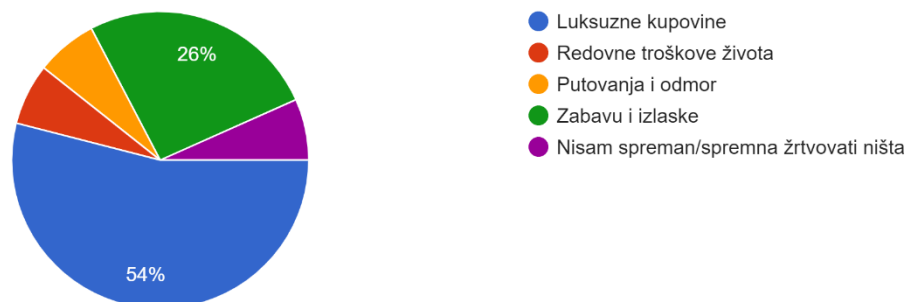
Izvor: rezultati ankete

Na grafičkom prikazu (slika 20) je prikaz odgovora na pitanje o vrsti dobara koje su studenti spremni žrtvovati za dugoročne financijske ciljeve. Rezultati pokazuju kako je većina studenata u Republici Hrvatskoj spremna žrtvovati luksuzne kupovine (54%) te zabavu i izlaske (26%) radi ostvarivanja dugoročnih financijskih ciljeva.

Slika 20 Grafički prikaz dobara koje su studenti spremni žrtvovati za dugoročne financijske ciljeve

Koje vrste dobara ste spremni žrtvovati kako biste ostvarili dugoročne financijske ciljeve?

150 odgovora

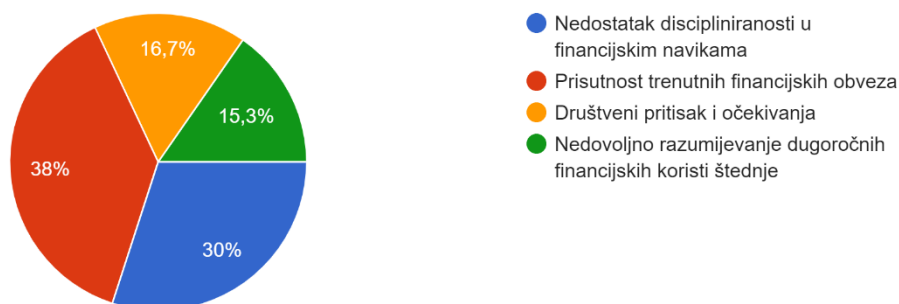
Izvor: rezultati ankete

Na grafičkom prikazu (slika 21) je prikaz odgovora na pitanje koje prepreke studenti smatraju najvećim izazovima pri žrtvovanju trenutnog zadovoljstva za dugoročne financijske koristi. Prema dobivenim rezultatima, većina studenata je odgovorila kako smatra da su prisutnost trenutnih financijskih obveza i nedostatak discipliniranosti u financijskim navikama najveće prepreke kada je riječ o njihovom žrtvovanju za buduće dugoročne koristi. Prisutnost trenutnih financijskih obveza ukazuje na potrebu za boljim upravljanjem financijama već u ranim životnim fazama kao i na potrebu za implementacijom programa koji potiču odgovorno financijsko ponašanje među studentima, kako bi se smanjila ovisnost o kratkoročnim zadovoljstvima i potaknula svijest o dugoročnim financijskim ciljevima.

Slika 21 Grafički prikaz najvećih izazova pri žrtvovanju trenutnog zadovoljstva za dugoročne ciljeve

Koje prepreke smatrate najvećim izazovima pri žrtvovanju trenutnog zadovoljstva za dugoročne financijske koristi?

150 odgovora

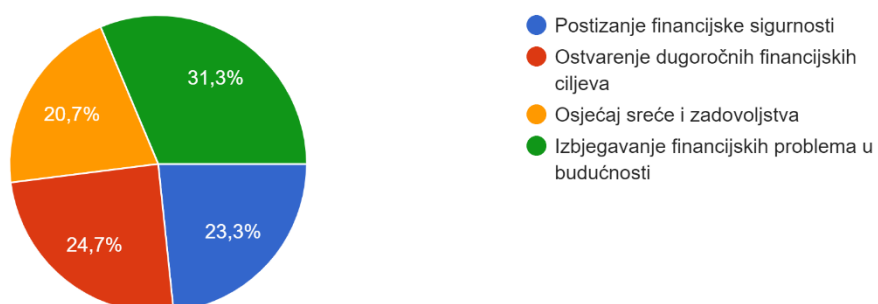
Izvor: rezultati ankete

Najveći broj ispitanika je na anketno pitanje o glavnoj motivaciji koja potiče studente na žrtvovanje jednog dobra za drugo u financijskom planiranju (slika 22), odgovorilo kako je to izbjegavanje financijskih problema u budućnosti.

Slika 22 Grafički prikaz glavnih motivacija za žrtvovanje jednog dobra za drugo

Koja je glavna motivacija koja vas potiče na žrtvovanje jednog dobra za drugo u financijskom planiranju?

150 odgovora

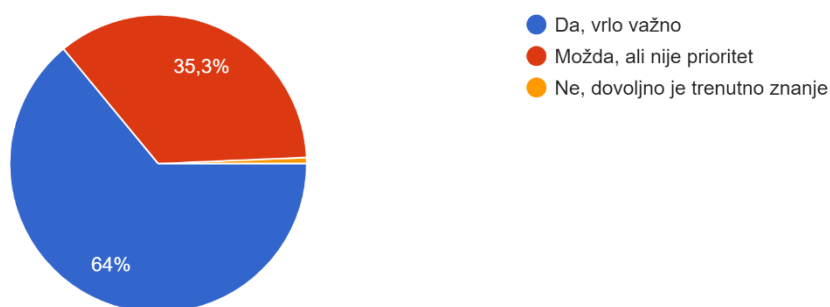

Izvor: rezultati ankete

Na anketno pitanje o potrebi uvođenja dodatnih edukacija vezanih uz financijsko odlučivanje (slika 23), 64% ispitanika se izjasnilo kako je važno uvesti dodatne edukacije o financijskom odlučivanju, dok njih 35% smatra da je potrebno dodatno se educirati ali nije prioritet. Većina ispitanika prepoznaje potrebu za dodatnim edukacijama o financijskom odlučivanju što ukazuje na svijest o važnosti razumijevanja financijskih pismenosti i njenog utjecaja na osobne financije. Iako 35% ispitanika smatra da dodatna edukacija nije prioritet, njihov stav može biti posljedica trenutnih prioriteta ili nedostatka svijesti o važnosti financijske edukacije.

Slika 23 Grafički prikaz mišljenja ispitanika o potrebi uvođenja dodatnih edukacija o financijskom odlučivanju

Smatrate li da je potrebno uvesti dodatne edukacije vezane uz izazove o financijskom odlučivanju?
150 odgovora

Izvor: rezultati ankete

6.4 Rasprava o implikacijama rezultata istraživanja za pojedince i savjetnike u području financijskog planiranja

Rezultati provedenog istraživanja pokazuju da studenti koji studiraju na području Republike Hrvatske nemaju detaljno razrađen financijski plan za budućnost, što je u skladu s rezultatima Balabanić (2020). Rezultati ovoga diplomskog rada upućuju na činjenicu da većina studenata u Republici Hrvatskoj ima određeni financijski cilj ili plan za budućnost, ali se rijetko informiraju o financijskim temama, što može negativno utjecati na njihove financijske odluke u budućnosti. Nadalje, analiza je pokazala da većina studenata ima nedovoljno znanje o financijskim proizvodima, ali visoko ocjenjuju svoju sposobnost donošenja financijskih odluka, što ukazuje na diskrepanciju između percepcije i stvarnosti. Može se zaključiti kako se većina studenata osjeća financijski sigurno, ali postoji jasna potreba za poboljšanjem financijske edukacije među studentima. Rezultati provedenog istraživanja u skladu su s rezultatima Chena i Volpea (1998), koji također izvještavaju da studentima nedostaju potrebna znanja o osobnim financijama, što ih ograničava u donošenju informiranih odluka. Slični rezultati dobiveni su i u međunarodnom istraživanju financijske pismenosti (OECD, 2020.b), u kojemu su mladi ljudi u dobi od 18 do 29 godina pokazali nižu financijsku pismenosti u usporedbi s ostatkom uzorka kao i u istraživanju HNB-a i HANFE (2023) o financijskoj pismenosti u Hrvatskoj, u kojemu su mlade osobe i oni stariji od 70 godina ostvarili najniže ocjene kako u testiranju financijskog znanja tako i u pogledu financijskog ponašanja.

Rezultati usporedbe odgovara studenata ekonomskog i neekonomskog usmjerenja pomoću hi-kvadrat testa, djelomično potvrđuju drugi aspekt istraživanja, odnosno da su studenti ekonomskog usmjerenja spremni više žrtvovati svoje odluke kod financijskog odlučivanja. Studenti ekonomskog usmjerenja u usporedbi sa studentima drugih usmjerenja, pokazuju veće razmatranje alternativnih mogućnosti prilikom donošenja financijskih odluka, što znači da su skloniji procjeni i usporedbi različitih opcija prije nego se odluče za određenu financijsku akciju. Također, prema dobivenim rezultatima, studenti ekonomskog usmjerenja su spremniji na veće žrtve za aktivnu štednju, što implicira njihovu svijest o dugoročnim koristima financijske discipline i štednje. Ova sklonost može se pripisati boljem financijskom obrazovanju studenata ekonomskog usmjerenja što ih čini financijski pismenijima i svjesnijima važnosti poimanja koncepta oportunitetnog troška. Suprotno, studenti neekonomskih usmjerenja manje su upoznati s konceptom poput oportunitetnog troška te su zbog toga skloniji

donošenju manje informiranih financijskih odluka. Dobiveni rezultati u skladu su s istraživanjem mjerenja financijske pismenosti koje su proveli Atkinson i Messy (2012) i u kojem su izvijestili o pozitivnoj vezi između financijskog znanja i ponašanja – viša razina financijskog znanja povezana je s boljim financijskim ponašanjem. Također, u navedenom istraživanju se pokazalo da čak i ljudi s vrlo niskom razinom financijskog znanja pokazuju nešto pozitivnog financijskog ponašanja. Iako je navedena skupina financijski aktivna, kako navode Atkinson i Messy (2012), dodatno znanje bi im moglo pomoći u donošenju boljih odluka o pitanjima poput odabira financijskih proizvoda ili štednje za budućnost. Također, dobiveni rezultati istraživanja u skladu su s istraživanjem provedenim od strane Bulog et al. (2021) u kojem je utvrđeno da studenti ekonomskih fakulteta imaju bolja financijska znanja u odnosu na studente neekonomskih fakulteta. Isto tako, Frączek i Klimontowicz (2015) u svom radu o utjecaju financijske pismenosti na faktore odlučivanja mladih navode kako rezultati njihova istraživanja pokazuju da obrazovanje o osobnim financijama u školama pozitivno utječe na dugoročno financijsko ponašanje te da financijski obrazovaniji studenti bolje razumiju potrebu za štednjom i posljedice prekomjernog duga. S druge strane, preostali rezultati istraživanja pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika između studenata ekonomskog i neekonomskog usmjerenja u pogledu spremnosti na žrtvovanje za kućni budžet, svijesti o posljedicama neispravno donesenih dugoročnih financijskih odluka kao i žrtvovanja trenutnih zadovoljstava za dugoročne ciljeve.

6.5. Ograničenja istraživanja

Prije donošenja konačnih zaključaka o provedenom istraživanju, važno je naglasiti neka ograničenja anketnog upitnika kao metode prikupljanja podataka. Prvo ograničenje odnosi se na subjektivna mišljenja ispitanika, uključujući neiskrenost i pristranost u prikupljenim podacima. Drugo ograničenje ovog istraživanja odnosi se na otežanost razumijevanje koncepta financijske pismenosti i financijskih termina studentima neekonomskog usmjerenja, što također može utjecati na valjanost njihovih odgovora u anketi. Uz navedeno, provođenje istraživanja na većem uzorku ispitanika omogućilo bi prikupljanje većeg broja rezultata, koji bi doprinijeli empirijskom dijelu istraživanja i osigurali statistički vjerodostojnije zaključke.

Zaključak

Financijska pismenost, odnosno sposobnost donošenja ispravnih financijskih odluka, ključna je za uspješno upravljanje osobnim financijama pojedinaca. Nedostatak znanja o financijama, posebno među mlađom populacijom, predstavlja globalni izazov. Financijska pismenost omogućuje pojedincima bolje upravljanje novcem, povećava štednju, razumijevanje financijskih rizika i ostvarivanje viših prinosa od ulaganja, što osigurava sigurniju financijsku budućnost i mirovinu. Prema dosadašnjim istraživanjima, financijski pismeniji studenti pokazuju odgovornije ponašanje u potrošačkim situacijama te prepoznaju važnost aktivnog upravljanja financijama. Poboljšanje financijske pismenosti kod mladih s nižim postignućima može biti jedan od načina za rješavanje financijskih nejednakosti u mlađoj dobi prije nego što postanu ozbiljan problem u odrasloj dobi. Oportunitetni trošak označava vrijednost sljedeće najbolje propuštene alternative i uvijek je prisutan pri donošenju izbora. Mladi biraju aktivnosti s manjim oportunitetnim troškom, tražeći alternative za povećanje svojih prihoda ili stjecanje iskustva koje će im pomoći u pronalasku boljeg posla. Bolje financijsko ponašanje zahtijeva razumijevanje ključnih koncepata i proizvoda osobnih financija. Nedostatak odgovarajućeg obrazovanja rezultira ozbiljnom financijskom nepismenošću, što postaje društveni problem jer pojedinci nisu sposobni učinkovito upravljati svojim financijama. Stoga je financijsko obrazovanje ključno za održavanje zdravog gospodarstva na različitim razinama – individualnoj, makroekonomskoj i višenacionalnoj razini. Financijsko obrazovanje poboljšava znanje, vještine i ponašanje vezano uz financije, smanjujući rizik od financijske isključenosti i pomaže donošenju informiranih odluka. Isto tako može doprinijeti povećanju likvidnosti na financijskim tržištima, čime pozitivno utječe na cjelokupnu ekonomiju. Roditelji imaju važnu ulogu u prenošenju financijskog znanja na svoju djecu. Poboljšani odnosi i aktivnija komunikacija s roditeljima o novcu mogu potaknuti razvoj dugoročne financijske perspektive. Istraživanja o utjecaju roditeljske socijalizacije na financijsko ponašanje mladih pokazuju značajne razlike u komunikaciji o financijskim pitanjima unutar obitelji, te naglašavaju potrebu za većim uključivanjem roditelja u financijsku edukaciju djece kako bi ih bolje pripremili za buduće financijske izazove. Financijska pismenost je ključna jer omogućuje mladima neovisno o socioekonomskom statusu da bolje upravljaju svojim novcem i izbjegnu dugoročne financijske rizike. Stoga je ulaganje u financijsku pismenost ključno kako bi se osiguralo da svi mladi imaju jednake prilike za postizanje financijske sigurnosti i stabilnosti tijekom prijelaza u odraslu dob. Dosadašnja istraživanja procjene financijske pismenosti ukazuju na potrebu za poboljšanjem financijske pismenosti mladih diljem zemalja i gospodarstava, neovisno o razini

njihovog gospodarskog i financijskog razvoja. Rezultati empirijskog istraživanja ovog rada pokazuju da većina studenata u Hrvatskoj nema detaljno razrađen financijski plan za budućnost, iako imaju određene financijske ciljeve. Unatoč nedovoljnom znanju o financijskim proizvodima, studenti visoko ocjenjuju svoju sposobnost donošenja financijskih odluka, što ukazuje na razliku između percepcije i stvarnosti. Studenti ekonomskog usmjerenja bolje razmatraju alternativne mogućnosti prilikom donošenja financijskih odluka i spremniji su na veće žrtve za aktivnu štednju, što se može pripisati boljem financijskom obrazovanju i razumijevanju koncepta oportunitetnog troška što ih čini svjesnijima dugoročnih koristi financijske discipline. S druge strane, studenti neekonomskih usmjerenja manje su upoznati s tim ekonomskim konceptima i skloniji su donošenju manje informiranih odluka. Iz svega navedenog proizlazi da viša razina financijskog znanja rezultira boljim financijskim ponašanjem, što implicira da bi poboljšanje financijske pismenosti među studentima u budućnosti moglo doprinijeti njihovim boljim dugoročnim financijskim odlukama.

POPIS LITERATURE

1. Anđelinović, M., Pavković, A. i Mišević D. (2016.), Mjerenje financijske pismenosti studenata Sveučilišta u Zagrebu. *EFZG working paper series, (10), 1-20*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/169662>
2. Aristei, D., Gallo, M. (2021.), Financial Knowledge, Confidence, and Sustainable Financial Behavior. *Sustainability, 13(19), 1-21*. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/355304573_Financial_Knowledge_Confidence_and_Sustainable_Financial_Behavior
3. Atkinson, A. and F. Messy (2012.), "Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study", OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
4. Bahovec, V., Dumičić, K., Erjavec, N., Čižmešija, M., Kurnoga, N., Arnerić, J., Čeh Časni, A. ... Lolić, I. (2018.), Statistika, Zagreb: ELEMENT d.o.o.
5. Balabanić, I. (2020.). RAZLOZI, UČESTALOST I IZVORI INFORMIRANJA MLADIH O FINANCIJSKIM PITANJIMA. *Media, culture and public relations, 11 (1), 53-63*. Dostupno na: <https://doi.org/10.32914/mcpr.11.1.3>
6. Balen, M. (2017.), Financijska pismenost i obrazovanje u Hrvatskoj. *Političke analize, 8 (32), 22-26*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/196993>
7. Barbić D., Palić I. i Lučić A. (2023.), Exploring the impact of family stressors on financial behavior: A study of Croatian youth. *Croatian Review of Economic Business and Social Statistics, 9(1), 51-60*. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/377954548_Exploring_the_impact_of_family_stressors_on_financial_behavior_A_study_of_Croatian_youth#fullTextFileContent
8. Bea, M. D., Yi, Y. (2019.), Leaving the financial nest: Connecting young adults' financial independence to financial security. *Journal of Marriage and Family, 81(2), 397-414*. Dostupno na: <https://psycnet.apa.org/record/2018-66947-001>
9. Botrić V. (2023.), Aktivacija mladih u hrvatskom društvu: kakva je uloga financijskih ograničenja? *Suvremene teme, Vol. 14 No. 1. 1-20*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/450753>
10. Bulog, I., Bakotić, D., Rimac Smiljanić, A. (2021.), Financijska pismenost i poduzetničke intencije studenata u Hrvatskoj. *Zbornik radova sa znanstvenog skupa FINANCIJE U SVIJETU PUNOM IZAZOVA/ Družić, Gordana ; Šimurina, Nika ; Basarac Sertić, Martina et al. (ur.). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU) ; Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2021. str. 351-370*. Dostupno na: <https://www.croris.hr/crosbi/publikacija/prilog-knjiga/70703>
11. Chen, H., & Volpe, R. P. (1998). An Analysis of Personal Financial Literacy among College Students. *Financial Services Review, 7(2): 107-128*
12. Dragičević, M., Škuflić, L., Galetić, F., Herceg, T., Krpan, M., Mačkić, V. ... Vučković, V. (2022). *Osnove ekonomije*. Zagreb: Ekonomski fakultet.
13. Erceg N., Galić Z., Vehovec M., (2018.), Što određuje financijsku pismenost? U potrazi za relevantnim odrednicama. *Rev. soc. polit., god. 26, br. 3, str. 293-313*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/337010>
14. Fabris, N., & Luburić, R. (2016.). *Financial Education of Children and Youth*.

- Dostupno na: <https://doi.org/10.1515/jcbtp-2016-0011>
15. Frączek B., Klimontowicz M., (2015.), Financial literacy and its influence on young customers' decision factors. *Journal of Innovation Management* 3. Vol. 3 No. 1 Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/277018248_Financial_literacy_and_its_influence_on_young_customers'_decision_factors
 16. Haghpour B., Sahabeh E., Halvari H. (2022.), Opportunity cost in consumer behavior: Definitions, operationalizations, and ambiguities. *International Journal of Consumer Studies*, 46(5), 1942-1959. Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/ijcs.12842>
 17. Hanfa (2023.), Upravljaju li mladi svojim financijama? Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/vijesti/upravljaju-li-mladi-svojim-financijama/>
 18. HKS (2019.) Na Hrvatskom katoličkom sveučilištu predstavljeni rezultati istraživanja „Jesu li mladi danas dovoljno financijski pismeni?“ Dostupno na: <https://www.unicath.hr/na-hrvatskom-katolicnom-sveucilistu-predstavljени-rezultati-istraživanja-jesu-li-mladi-danas-dovoljno-financijski-pismeni>
 19. HNB i HANFA (2023.), Mjerenje financijske pismenosti i financijske uključenosti u Hrvatskoj- 2023., dostupno na: https://www.hnb.hr/documents/20182/4362027/hp07062023_prezentacija.pdf/2788e7a0-6303-3498-653d-7df647a41d10?t=1686141550141
 20. Hogarth, J. M. (2006.). Financial education and economic development. In G8 International Conference on Improving Financial Literacy
 21. Jorgensen, B. L., & Savla, J. (2010.). Financial literacy of young adults: The importance of parental socialization. *Family relations*, 59(4), 465-478
 22. Krpan, M. (n.d). MIKROEKONOMIJA Primjena suvremene teorije ponašanja potrošača: Izvođenje krivulje ponude rada i krivulje ponude štednje. Model opće ravnoteže u uvjetima čiste razmjene. Pareto efikasnost. Prvi i drugi osnovni teorem ekonomike blagostanja [Powerpoint slajdovi].
 23. Lučić, A., Barbić, D. i Uzelac, M. (2020.). Financijskim obrazovanjem do povećanja znanja o financijama potrošača adolescenata. *Market-Tržište*, 32 (Special Issue), 115-130. <https://doi.org/10.22598/mt/2020.32.spec-issue.115>
 24. Lusardi A. (2019.), Financial literacy and the need for financial education: evidence and implications. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 155(1):1. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/330599981_Financial_literacy_and_the_need_for_financial_education_evidence_and_implications
 25. McConnell, C. R., Brue, S. L. i Flynn, S. M. (2015.), *Economics: Principles, Problems, and Policies*. (McGraw-Hill Education). Dostupno na: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/economics_mcconnell.pdf
 26. Montoya, D. Y. and Scott, M. L. (2013). The effect of lifestyle-based depletion on teen Consumer behavior. *Journal of PublicPolicy and Marketing*, 32, 82-96
 27. N. Tang, P.C. Peter (2015.). Financial knowledge acquisition among the young: The role of financial education, financial experience, and parents' financial experience. *Financial Services Review*, 24, 119–137.
 28. OECD (2017.), PISA 2015 Results (Volume IV): Students' Financial Literacy, PISA, OECD Publishing, Paris. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264270282-en>
 29. OECD (2020.a), PISA 2018 Results (Volume IV): Are Students Smart about Money?, PISA, OECD Publishing, Paris. Dostupno na:

<https://doi.org/10.1787/48ebd1ba-en>

30. OECD (2020.b), OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy. Dostupno na: www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracysurveyreport.htm
31. Šonje V. (2018.) Nema besplatnog ručka: što je oportunitetni trošak i kako se može primijeniti u brodogradnji i na EU fondove. *Ekonomski lab*. Dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/nema-besplatnog-rucka-sto-je-oportunitetni-trosak-i-kako-se-moze-primijeniti-u-brodogradnji-i-na-eu-fondove/>
32. Štavlić K. (2019.), Osnove mikroekonomije. *Veleučilište u Požegi*. Dostupno na: <https://repozitorij.vup.ftrr.hr/islandora/object/vup:1556/datastream/FILE0/view>
33. Vehovec, M., Rajh, E. i Škreblin Kirbiš, I. (2015.). Financijska pismenost građana u Hrvatskoj. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 24 (1 (136)), 53-76. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/140044>
34. Vretenar Cobović, M., Miklošević, I. i Vujčić, J. (2022.), Važnost financijskog znanja i opismenjavanja stanovništva u okviru svakodnevne financijske edukacije. *Marsonia: časopis za društvena i humanistička istraživanja*, 1 (1), 109-121. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/408659>
35. Zait A., Berteau P. E., (2014.), Financial Literacy – Conceptual Definition and Proposed Approach for a Measurement Instrument, *The Journal of Accounting and Management*, (3), 37-42

POPIS TABLICA

Tablica 1 Proizvodne mogućnosti društva: mandarine nasuprot grožđa	4
Tablica 2 Ocjena financijske pismenosti i financijskog znanja za 26 država prema dobi i statistička značajnost među njima	26
Tablica 3 Ocjena financijskog ponašanja i financijskog stava za 26 država prema dobi i statistička značajnost među njima	27
Tablica 4 Opća obilježja ispitanika	30
Tablica 5 Fakultetsko usmjerenje	31
Tablica 6 Godina studija	33
Tablica 7 Oblik stanovanja	34
Tablica 8 Ocjena financijske pismenosti studenata u Republici Hrvatskoj	35
Tablica 9 Financijski cilj ili plan studenata	37
Tablica 10 Informiranost studenata o financijskim temama	38
Tablica 11 Informiranost studenata o financijskim proizvodima i uslugama	40
Tablica 12 Sklonost odgađanju financijskih odluka	44
Tablica 13 Spremnost žrtvovanja radi proširenja financijskog znanja	46
Tablica 14 Svjesnost posljedica neispravno donesenih dugoročnih odluka	46
Tablica 15 Učestalost razmišljanja o alternativnim mogućnostima prilikom donošenja financijskih odluka	47
Tablica 16 Spremnost žrtvovanja trenutnih zadovoljstava radi dugoročnih ciljeva	48
Tablica 17 Spremnost na žrtvovanje za kućni budžet	48
Tablica 18 Spremnost žrtvovanja za aktivnu štednju	49

POPIS SLIKA

Slika 1 Granica proizvodnih mogućnosti	5
Slika 2 Izbor između sadašnje(C1) i buduće potrošnje(C2)-formiranje budžetskog ograničenja	8
Slika 3 Ravnoteža potrošača kada je potrošač neto uzajmljivač i kada je potrošač neto štediša	10
Slika 4 Učinak porasta kamatne stope na sadašnju potrošnju ako je potrošač neto uzajmljivač	11
Slika 5 Učinak porasta kamatne stope na sadašnju potrošnju ako je potrošač neto štediša	12
Slika 6 Stanja štednje, 2001. do 2004.	19
Slika 7 Utjecaj roditeljske socijalizacije na financijsku pismenost	21
Slika 8 Grafički prikaz ispitanika prema spolu.....	31
Slika 9 Grafički prikaz ispitanika prema fakultetskom usmjerenju	32
Slika 10 Grafički prikaz ispitanika prema godini studija	33
Slika 11 Grafički prikaz ispitanika prema trenutnom obliku stanovanja	34
Slika 12 Stupičasti prikaz ocjene financijske pismenosti.....	36
Slika 13 Grafički prikaz financijskog cilja ili plana studenata	37
Slika 14 Grafički prikaz informiranosti studenata u Republici Hrvatskoj o financijskim temama	39
Slika 15 Grafički prikaz informiranosti studenata o financijskim proizvodima i uslugama	41
Slika 16 Grafički prikaz ocjene sposobnosti donošenje ispravnih financijskim odluka među studentima	42
Slika 17 Grafički prikaz percipiranja financijske sigurnosti u budućnosti.....	43
Slika 18 Grafički prikaz sklonosti odgađanju financijskih odluka studenata	44
Slika 19 Grafički prikaz situacija u kojima studenti najviše osjećaju pritisak prilikom odlučivanja	50
Slika 20 Grafički prikaz dobara koje su studenti spremni žrtvovati za dugoročne financijske ciljeve ..	51
Slika 21 Grafički prikaz najvećih izazova pri žrtvovanju trenutnog zadovoljstva za dugoročne ciljeve	52
Slika 22 Grafički prikaz glavnih motivacija za žrtvovanje jednog doba za drugo	52
Slika 23 Grafički prikaz mišljenja ispitanika o potrebi uvođenja dodatnih edukacija o financijskom odlučivanju	53

ŽIVOTOPIS

Ana Šarčević rođena je 19.04.1999. godine u Zagrebu. Godine 2018. s odličnim uspjehom završava Gornjogradsku gimnaziju u Zagrebu te upisuje Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, smjer Poslovna ekonomija. Na četvrtoj godini studija upisuje smjer Financije te stječe radno iskustvo kao studentica u EOS MATRIX d.o.o. u odjelu Trace-a. Svoje radno iskustvo nastavlja usavršavati na petoj godini u Hrvatskoj poštanskoj banci d.d. u odjelu digitalnog bankarstva te kasnije u Dukat d.d. kao asistentica u računovodstvu. Nakon pete godine putem studentske razmjene boravila je pet mjeseci na WU (Vienna University of Economics and Business) gdje je odslušala i položila pet kolegija i ostvarila 24 ECTS boda. Za vrijeme boravka na WU dodatno je usavršila znanje engleskog i njemačkog jezika. Trenutno radno iskustvo ostvaruje u E.ON Energy Infrastructure Solutions d.o.o. kao studentica u odjelu kontrolinga. Na svim godinama studija ostvarila je prosjek ocjena, prema kojem pripada u kategoriju 10% najuspješnijih studenata na studiju.